

Lastniki in izdajatelj: Ukrajni odbori SZDL Črnomelj, Kočevje in Novo mesto...

Dolenjski list

Tednik okrajev Črnomelj, Kočevje in Novo mesto

Letošnji vojaški manevri-preizkušnja in manifestacija naše obrambne sposobnosti

»Kje so moje, pregrade, za slovenske brigade?«
»Delaj, delaj, dekle pušelj!«
Pesem za pesmijo odmeva skozi mesto...

»Ko bi imeli leta 1941 vsaj polovico toliko orožja, kot sem ga videl zdaj...«

»Kako ti gredo možje in fantje! Taka moč, tako zdravje, veselje in pogum!«

likih manevrih iz leta 1949 pretekla štiri leta, izpolnjena z naporom delom za izpolnitev in krepitev armade.

»Naslanjajoč se na lastne sile svoje države, je naša Armada prav v tem obdobju uspela ustvariti močno materialno osnovo za svoje oskrbovanje in opremo.

Generalni polkovnik Nagy je dodal, da so nam v obožljivi pomagale tudi ZDA, Anglija in Francija...

Letošnji manevri bodo na področju Hrvaške. Navzoči bodo tudi predstavniki vojaških poveljst prijateljskih držav.

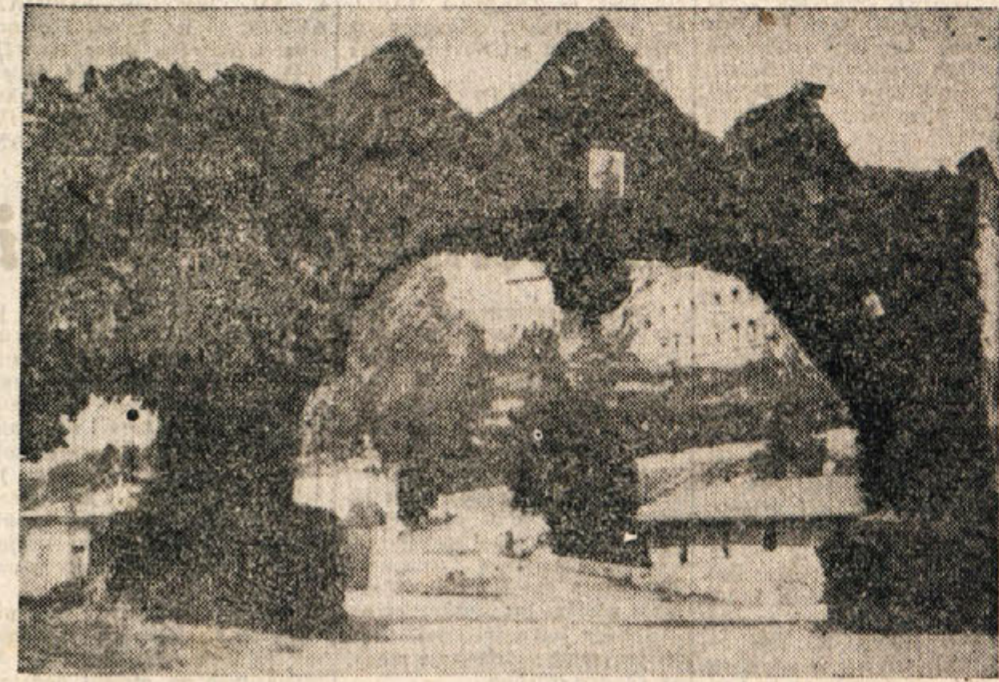
Ko se veselimo vsestranskega napredka naše ljudske armade in pričakujemo dobrih uspeh jesenjskih manevrov...

»Vojska bo, boste videli, slišala sem iz zanesljivih ust! Amerikanci so zahtevali manevre, le verjemite mi!«

Našo ljudsko armado ljubimo in bomo žrtvovali tudi vnaprej vse sile, da bo še močnejša in boljša!

Jesenski manevri bodo ponovno dokazali moč naše armade in ljudstva. Na sliki: protivzračni mitraljez

Jutri se začne na Okroglici največji praznik Primorske, odkar je bila ta prelepa dežela med Jadranom in Triglavom osvobodjena...

Ob prazniku Primorske čestitamo vsem živim borcem za svobodo in se hkrati z njimi klanjarno spominu tistih, ki so za svobodo primorskega ljudstva in naše države žrtvovali življenja.

Zadružni dom v Brusnicah je odprt

V nedeljo 30. avgusta se je uresničila dolgoletna želja naših brusničanih...

nom k lepi in pomembni gospodarski pridobitvi. O naših, ki jih še ima brusniška zadruga...

stropju ima že urejeni dve sobi občinski ljudski odbor. Več sob pa si bodo še uredili.

Izšel bo »Partizanski dnevnik«

Za proslavo 10. obletnice zgodovinskega sklepa AVNOJ o priključitvi vse Istre...

brigad, dokumente o fašističnem besu nad našim ljudstvom, članke iz našega gospodarstva...

»Partizanski dnevnik« bo v prodaji po 10 din, kar je veliko pod ceno.

Ljudski odbor mestne občine ČRNOMELJ

Stev. 469/3-53 Črnomelj, 7. avgusta 1953. 19. in 20. februar 1944 sta se v letih narodnoosvobodilnega boja...

Upoštevaajoč ta dejstva in predlog Občinskega odbora Zveze borcev v Črnomlju...

ODLOK o razglasitvi 19. februarja za občinski praznik občine Črnomelj.

Veliko zanimanje za Okroglico tudi na Kočevskem

Prebivalstvo Kočevske se je v minulih tednih pripravljalo na partizansko slavo Primorske.

Akcijski za čim večjo udeležbo vodijo odbori SZDL, pomagajo pa jim tudi odborniki Zveze borcev...

Pojmo, bratje, pesem o svobodi!

Ta zanosni vzklík mladega borca, ki poje himno soncu in svobodi, je oblikoval Jakob Savinšek...

Ker pa bo neposredno pred tem veliki zbor na Okroglici in temu dnevu zakaj sledijo svečanosti na Rabu...

Ležišče manganove rude pri Gabrovki na Dolenjskem

Delavstvo rudnika barita Pleše — Litija je slavilo pred nedavnim rudarski praznik v kmečki vasi Gabrovka...

Ribniški grad so začeli obnovljati

Pred dnevi so na pobudo občinskega ljudskega odbora začeli obnovljati zgodovinski grad v Ribnici na Dolenjskem.

12. in 13. septembra bo na Planini proslava bratstva slovenskih in hrvatskih partizanov

Zveza borcev v krškem okraju pripravila spominsko slavnost ob obletnici smrti večjega števila ljudi...

Načrt novega zakona o zadrugah

V Beogradu je bil izdelan načrt novega zakona o zadrugah. Načrt vsebuje več novosti o delokrogu zadrughnih organizacij...

Dolenjski vinogradniki na Primorskem

V petek, 21. avgusta je 36 članov Vinarske zadruge iz Kostanjevice ob Krki obiskalo Primorsko.

Gradnja kopališča na Mirni

Ze pred leti so marljivi športni delavci na Mirni pričeli z gradnjo kopališča. Delo je v redu potekalo in pripravi smo bili, da bomo kaj kmalu prisotnostvali otvoritvi tega fizikalturnega objekta.

Rimu bo treba osvežit spomin

V odgovoru na vprašanje novinarjev o pomenu italijanskega alarma, je izjavil danes predstavniki ameriškega ministrstva za zunanje zadeve...

Seznam padlih borcev in žrtev sovražnih napadov s področja Mestne občine Novo mesto

(Nadaljevanje)
 HANDLER ALOJZ, 19 let, trg. vaj., Ragovska c., v Česli vasi julija 1942. — HUDOROVAC MARTIN, 40 let, delavec, Drška. — KEJZAR PETER, 35 let, tekst. mojster, Ragovska 2, na Javorovici 16. III. 1944. — KIRN RUDOLF, 41 let, železnikar, Šukljeva 7, v Smarjeti 15. XII. 1943. — KOS VINKO, 30 let, trgovec, Novo mesto, v Zagradu pri Starem gradu 23. IX. 1942. — KOVACIC STANISLAV, 24 let, Zagrebška 12. — KUMP VILJEM, 19 let, dijak, Stemburjeva 4, v Hrušici pri Novem mestu 10. XII. 1943. — KRAIGHER BOJAN, 34 let, profesor, Ragovska. — KREVS RUDOLF, 25 let, šofer, Prešernova, v Savinjski dolini 18. I. 1945. — LUKSIC FRANC, 17 let, kroj. vaj., Irca vas 23, na Jami pri Dvoru 28. X. 1944. — LUZAR MARIJA, 20 let, uradnica, Sukljeva 20, na Blatniku pri Črnomlju septembra 1942. — MALI IVAN, 18 let, delavec, Trdinova 17, pri Kolarici 1943. — MATOH FRANC, 19 let, natakar, Irca vas 22, pri Konjicah 24. XII. 1943. — MATOH IVAN, 23 let, kroj. pom., Irca vas 22, pri Zagradu 8. X. 1944. — MERCIJAC MILAN, 18 let, dijak, Irca vas, pri Turjaku 6. V. 1943. — MIKLAJVIC IVAN, 23 let, tov. del., Irca vas 30, pri Zagradu 5. II. 1945. — MODIC MAKŠ, 62 let, postajevalnik, Prešernova 27, pri St. Jostu 19. XII. 1943. — PEKOL VIKTOR, 16 let, delavec, Prešernova 17, na Rogu. — PETRIC ZARKO, 21 let, abiturient, Zagrebška, padel pri napadu na žel. predor pri Smarje-Sap 15. VIII. 1944. — PETRIC JOZE, 22 let, zidar, vaj., Kandjiška 4. — POGACAR DUSAN, 19 let, dijak, Volčičeva 2, pri Danah 28. XI. 1944. — SAJE BALDOMIR, 36 let, morn. kap., Resljeva 3, Vojsko pri Idriji, aprila 1945. — SPRAJCAR ALOJZ, 20 let, trg. pom., Ragovska 1, pri Globodolu. — STRITAR JOZE, 20 let, žel. delavec, Sukljeva 7, pri Delnicah. — TURK ANTON, 20 let, pos. sin, Ragovska 12. — UDERMAN LJUBOSLAV, 24 let, dijak, Stemburjeva 6, na Javorovici 16. III. 1944. — VALENTIC VIDA, 18 let, priv. uradn., Prešernova, na Hovi gori okt. 1943.

ZABJA VAS
 GOLOB FRANC, 42 let, oper. kr., Zabja vas 44, 21. X. 1943. — KNAFELJC JOZE, 22 let, briv. pom., Zabja vas 26, Nova gora pri Prečni I. XII. 1943. — PRESEREN FRANC, 35 let, vrtnar, Zabja vas, v Soteski 18. X. 1943. — VIDIC ANTON, 21 let, akt. podoficer, Zabja vas 22, nad Vipavo 28. IX. 1943. — ZIBERT FRANC, 23 let, abiturient, Zabja vas, v Zdenski vasi 28. II. 1944. — ZUPEVEC ANTON, 22 let, kroj. pom., Zabja vas 2,

umrl v bolnici na Gorjancih 8. IX. 1942. — ZUPEVEC IVAN, 26 let, zobotehn., Zabja vas 12, Bič-Zagorica 17. I. 1943. — ZNI-DARSIC RUDOLF, 36 let, sedlar, Zabja vas 14, ustreljen v Nemčiji 1945. — ZNEBELJ MARIJ, 31 let, natakar, Slovenec iz Trsta, Šmilhel pri Novem mestu 18. V. 1944.

umrl v bolnici Radatovič. — ZIDAR STANKO, 30 let, železn., Smolenja vas, 21. VI. 1944. — ZUPANČIC FRANC, 39 let, gozdni del., Čegelnica 23.

K članku 1/2 ÷ 1 = 1 in kaj pravi praksa

Socialno zavarovanje delavcev naj vzdržuje in preživlja delovno človeka v bolnici, starosti in invalidnosti. Ono naj jim omogoča z zdravniško pomočjo v zdravilih, z zdraviljem v kopalških in klimatskih krajih in z drugimi sredstvi ozdravljanje in ponovno vključitev v delo. Se za časa življenja zavarovanca naj socialno zavarovanje podpre delovnega človeka in mu z otroškimi dodatki pomaga pri preskrbi otrok, v slučaju zavarovančeve smrti pa prevzame vzdrževanje njegove celotne družine.

Zato smatramo, da je v skla-du z zakonitimi predpisi, ako se je pri presoji članarjeve pravice do otroških dodatkov upošteval davek njegovega tasta. Sicer pa ima članar de-mokratsno možnost, da se s pravnimi sredstvi bori za svojo pravico.

da ni bilo zaostanka v izplačevanju otroških dodatkov po no-vih predpisih. Poleg tega je dnevno skrbel za obračune glede otroških dodatkov s podjet-ji in uradi in dejal pojasnila strankam, ki vsak dan obiskuje-jo zavod v ogromnem številu.

Novomeščanom vse bolj izži-rlja izpred očii na pol porušena Kobotova hiša na Glavnem tr-gu, ki je na vidnem prostoru strašila vsa povojna leta. Na temeljih Kobotove hiše in na temeljih bivše Mikoličeve in Urobovskeve niše bosta zrasti stavbi novomeške Narodne ban-ke in poslovalnice DOZ. Bivša Kobotova hiša je arhitektonsku znamenitost, zato se bo pri gradnji obnovila v slogu, v ka-kršnem je bila zidana pred 400 leti. Le prizidave vseh prejšnjih lastnikov bodo odstranjene. V pritličju bo trgovski lokal, v prvem nadstropju pisarne DOZ, a v drugem nadstropju in na podstrežju stanovanja. Pod stre-ho bo stavba še letos in v gro-bem dograjena do podkrova.

Vse te terjatve terjajo od na-rodnega gospodarstva ovrnoma finančna sredstva, ki so del za-služka delovnih ljudi, in ki jih ti v obliki prispevkov odvajajo socialnemu zavarovanju. V Uradnem listu FLRJ št. 29/53 je objavljena temeljita sprememba predpisov o dodat-kih za otroke. Skupni znesek stalnih dodatkov je odvisen od števila otrok in premoženjskega stanja družine. Pojasnila o tem so bila že objavljena v dnevnem časopisu in na druge načine in jih je v tem članku nemogoče podrobno ponačrtati. Navodila za presojno premoženjskega stan-ja, ki so merodajna za odlo-čanje o pravici do otroškega do-datka, so objavljena tudi v že v zgoraj navedenem Uradnem listu, deloma pa v Uradnih li-stih FLRJ št. 59 in 60/52. Pri presoji pravice do otroških do-tatkov za upravičence, ki ni malo 2 ha orne zemlje je odlo-čilen davčni predpis za leto 1951. Novi predpisi glede otroš-kih dodatkov so znatno skrčili otroške dodatke tako glede šte-vila upravičencev, kot tudi gle-de obsega njihovih pravic. To skrajšanje je povzročilo pri ne-katerih zavarovančih razburja-nje in kritiziranje. Pogosto obi-kujejo uradne prostore zavoda za socialno zavarovanje, poln-njujejo skrivnice, ki so se jim zgodile. Velika večina se z ra-zumevanjem zadovolji z doblje-nimi informacijami, niso pa tu, ki rečejo: "Pravda, da zavarovan-ec grozijo za drugimi koraki, ki jih bodo podvezli."

Eden izmed zavarovanecv je smatral za potrebno, da je sdru-ži korake podvezel v obliki član-ka v 33. številki Dolenjskega lista. Pravilno je, da se izmaha javna kritika, v kateri se sibi jo storjene napake na kateremkoli področju, koristno pa je, da je kritika objektivna in ni izreče-na in krivični ali žaljivi obliki. Zaradi osvetlitve članka storje-na skrivnice dajemo sledeče po-jasnilo:

Tako njegov tast kot tudi pi-sec sam sta v delovnem odno-sno uslužbenem razmerju. V prigrabitvah za otroški dodat-ek sta oba navedla, da živita njuni družini v družinski skupnosti. Zato je čudno, da pisec v svo-lem članku še išče pojasnilo, ali živi pri tastu in skupnem gos-podinstvu ali ne. Ako primari-špis svojega tasta in svoj lastni spis, lahko ugotovi, da jim skupnega gospodinstva niče ne odreda, ampak je v odločbah o otroških dodatkih njuno so-glasna trditve, da živita v skup-nem gospodinstvu, osvobjena.

Na nesrečo pa je tast kot last-nik nepremičnin davčni zaveza-nec. V členu 7. odstavek 5 Uredbe o otroških dodatkih je točno naštet, kdo in pod kaka-mi pogoji se šteje za družin-skega člana, na katerega naj se dela davčni predpis, ko se pre-soja pravica do otroških dodat-kov davčnega zavezanca same-ga. Osnovni pogoj, da se družin-skega člana pri tej presoji šteje pri delitvi davka je okolnost, da koristnik — davčni zavezanec takega družinskega člana vzdr-žuje. Zato sta pravilni dve so-glasni odločbi glede otroških do-tatkov, da pisca in njegove že-ne z otrokom ni mogoče šteti pri delitvi tastovega davka, če-prav živijo s tastom v družin-ki skupnosti, saj je pisec polno zaposlen in ga torej tastu ni tre-ba preživljati.

Navodila za presojno pravico do otroških dodatkov v slučaju, da je koristnik otroških dodat-kov samo družinski član dav-čnega zavezanca, ni pa osebno davčni zavezanec, pa so dana v točki 11. Navodil k Uredbi o otroških dodatkih (Uradni list FLRJ št. 60/52). V tem primeru se takemu koristniku šteje da-vek sorodnika pod pogojem, da živi koristnik osebno ali pa član njegove ožje družine s so-rodnikom. Davčnim zavezancem, v skupnem gospodinstvu in je prečakovati, da bo bodisi on bo-disi njegov sorodnik zakoniti-telec sorodnika davčnega zave-zanca.

Uredba o delovnih odnosih

25. avgusta je centralna komi-sija za izdelavo novega gospodar-skega sistema izdelala in dala v diskusijo novo skupino 12 gos-podarskih uredb. Med najvažnejšimi je uredba o delovnih odnosih v gospodarstvu, ki ureja delovne od-nose delavcev in uslužbencev v gospodarskih podjetjih, ustanovah s samostojnim finansiranjem, obrtni-delavnicah in združenih gos-podarskih organizacij. Uredba določa delovni čas, letne dopuste, pravice, dolžnosti in zaščito de-lavcev. Po načrtu uredbe se de-lovno razmerje ustvarja in prek-inji, s pogodbo, razen tega pa ostanejo še v veljavi odgovodi. Dnevni delovni čas je predviden 8 ur, vendar pa je z ozirom na delovne pogoje lahko tudi daljši ali krajši.

Ponovno uvajanje telesne kazni v Angliji?

V angleškem parlamentu so ponovno razpravljali o predlo-gu konservativnega poslan-ka podpolkovnika Bulasa, naj bi spet sprejeli stari kazenski zakon o telesnem bičanju za nasilne zločine. Ta zakon je bil leta 1948 odpravljen, sedaj pa ga ponovno predlagajo v nekoliko spremenjeni obliki. Predlog predvideva, naj bi bila vsaka oseba bičana, če se ji dokaže, da je kriva nasilne-ga razbojništva ali tatvine. All se taki kazni dodajo še druge, je odvisno od sodišča. Za bičanje predlagajo brezovce šibe, število udarcev pa naj določi sodišče. Angleška jav-nost predlog odločno obsoja, ker bi telesno kaznovanje po-menilo povratek v stari vek. Navzlic odporu javnosti bodo o predlogu v parlamentu še razpravljali.

Ultrasondski sveder, ki je bil tudi razstavljen, pa reže vsak trd in krhek material: steklo, tungsten, karbin in diamante.

Novo tehnične iznajdbe

Osmo letna razstava elektronskih izumov v tehnološkem kole-giju v Manchesteru je pokazala celo vrsto novih iznajdb. Med njimi je tudi priprava, ki omogo-ča nov način operacije srca in pljuč.

Drugi zanimivi aparat lahko točno zaznamuje birje srca še nero-jena otroka, ki je pred in med porodom najzanesljivejši znak otrokovega stanja. Novi aparat pa ne počuje samo birja srca, temveč odstranjuje tudi vse ne-zaželene šume. Zdravnik lahko na ta način posluša birje srca s slušalko ali pa preko zvočnika.

Veliko pozornost je na razstavi zbudil tudi najmanjši elektronski mikroskop na svetu. Ko spravimo stvari, ki so s prostim očesom ne-vidne, jih poveča do 60.000 krat.

Huda draginja tudi v Ameriki

Medtem ko pri nas v zad-njem času cene nekoliko po-puščajo, po poročilih časopisov v Ameriki še naraščajo. Tako se je v zadnjem času krah podražil za en cent (pri-bližno 3 din) pri štenci in je s tem dosegel najvišjo ceno, kakršne ni imel niti v času vojne.

Za naše pojme pa so naravnost blazne najemnine z: stanovanja. Tudi v Ameriki je država s posebnim predpisom šttila najemnejmalce, letos s 1. avgustom pa je bila ta državna zaščita ukinjena. S tem so dobili najemodajalci proste roke in so začeli strahovito dvigati cene stanovanj. Časopisi navajajo pri-mer, da je imel upokojenec v Chicagu najeto sobo, za katero je dosedaj plačeval 18,40 dolarjev najemnine, sedaj pa mu je lastnik sporočil, da bo od prvega avgusta dalje plače-val za sobo 100 dolarjev ali v našem denarju okrog 30.000 dinarjev. Kot poročajo, so se najemnine po sprostitvi tudi po drugih mestih povišale za dva do trikrat. Šest federal-nih držav se je odločilo, da bodo še naprej obdržale kon-trole nad stanovanji.

OBVEŠČAMO
 cenjene odjemalce, da smo za področje Novega mesta uvedli vsakodnevno dežurno službo od 15. do 22. ure na sedežu uprave, Cesta JLA št. 30. Napake na instalacijah in omrežjih javljajte na telefonsko številko 157.

ELEKTRO-NOVO MESTO

Novo mesto, 26. 8. 1953.
 Dušan Modic

Sedlarski mojster Jože Pirnar - umrl

20. avgusta smo v Novem mestu spremenili k večnemu počitku poznanelega sedlarsko-talpetniškega mojstra JOZETA PIRNARJA.

Dolga je bolehal na raznih težkih boleznih hkrati, zadnje čase pa je čisto oslepel. Kot dela vajenemu obrtniku mu je bila do-bera strahinja breme, ki ga je čed-ralje bolj prišlo k tlom in ga sledenji stilo.

Pokojni Jože Pirnar je bil na-preden obrtnik. Kot tak je bil med okupacijo interniran v Mon-tefucio v južni Italiji, kjer je do-bil prve bolovenske kali. Obrtniki so ga imeli radi, zato so ga izvoli-li v odbor bivolga združenja obrtnikov, kasneje tudi v upravni odbor novo ustanovljene Ukrajne obrtne zbornice Novo mesto. Bil je zelo dober in spoštovan obrt-nik. Samostojno je 21 let vodil delavnico, iz katere je izlo pro-cej mladih moči, saj je vedno za-poslujeval vajence in pomočnike.

Z njegovo smrtjo je obrtništvo novomeškega okraja izgubilo do-brega rokodelca in dobrega sta-lenega strahinjo breme, v že tako redkih vrstah sedljarjev pa je zaxijala občutna vrzel.

Na njegovi zadnji poti so ga spremlili skoraj vsi obrtniki iz No-vega mesta in bližnje okolice, ob grobu pa se je v imenu Obrtne zbornice in v imenu obrtništva od-njeja poslovil s prisrčnimi besedami eden najstarejših in naj-uglednejših obrtnikov Novega me-sta tov. Knaflič Anton.

Ugotovitve tega sestanka so oravzovaly žalostne, če pomis-li-mo, koliko je že bilo govornj-na in pisanja prav o požarni vrsnosti, oziroma o požarnih nesrečah, ki že tako prerade za-devajo ljudi. Človek bi mislil, da naši Dojenči vendar že trez-no mislijo. Saj niso vsi taki, vendar toliko jih pa je, da bi zaradi njih lahko misleli, lah-ko trpel veliko število ljudi, in bi moglo biti uničenega veli-ko ljudskega premoženja. Zato pa je oblast podvelja sedaj skrajne mere in najstrože sta-lišče nasproti takim lakomisel-nežem, da bo s tem obvarovala ostalo prebivalstvo požarnih ne-sreč.

Šentjernejski dolini je potrebna železniška zveza

Vroča in dolga je bila zadnja seja občinskega ljudskega od-bora Šentjerneja.

Pred ljudskimi odborniki je stala tretja davčna akontacija, ki jo je treba pravilno razdeliti na posamezne davkoplačevalce. To je kot pravi, najhja nalo-ga, posebno ker je vsota tret-je akontacije znatno večja od druge in prve. Precej je takih, ki še prvih dveh niso porav-nali, pa tudi na lanski odmeri je še dokaj zaostankov. Največ dolga na davkih ima farna cer-kev, kar 240.000 din! Poleg dav-kov je vrsta drugih občinskih problemov, vendar, davki, dav-ki, to piše kel in poživlja raz-pravo na občinski seji do zgod-nje jutranje ure, kot je bilo to 21. avgusta letos.

Za razliko od prejšnjih je sedanjí občinski ljudski odbor Šentjerneja zelo discipliniran. Udeležba na sejah je skoraj vedno polnoštevilna, kar kaže, da se odborniki zavedajo svoje naloge. Vendar mislimo da je bilo vsaj na tej seji preveč trn-anja in premalo pravihga gledanja na probleme našega gospodarstva kot celote. Sodeč

tež panogah. To jesen namera-vajo organizirati razstavo ple-menske živine, ki naj bi dvgi-nila zanimanje živinorejcev za vzrejo lepe živine. V občini je nekaj združenih posestev, ki pa za napredek kmetijstva in živin-oreje dosedaj niso veliko do-prinesla, ker so šel v razvoj. Tudi sama kmetijska zadruga, ki je po številu članstva naj-močnejša v okraju, ni za gospo-darski napredek kraja napravila toliko, kot bi od nje upra-vičeno pričakovali.

Brez industrije v šentjernejski dolini ne bo pravega na-predka!

Sibkost občinskega gospodar-stva šentjernejske občine je tudi v tem, da nima skoraj no-benih podjetij. Ima le krajevno trgovino in mesarijo, ki bo morda napravila toliko dobička, da si bo kupila tehnično ter ki-vo podjetje, ki pa bi samo po-sebno zahtevalo investicije za njuno zavarovalna dela. Značilno za Šentjerneja je, da v pogledu komunalnih naprav ali zgradb ni napravil po vojni niti kora-ka. V načrtu imajo gradnjo nove šole in občinskega uprav-nega poslopja za vse urade in nekaj stanovanj. Toda, pri ta-kih lastnih dohodkih teh načr-tov še dolgo ne bodo uresničili. Občinski odbor Zveze borcev ima pol milijona dinarjev za

postavitev spomenika padlim borcem, toda še prej je potreb-no urediti okolico, kjer bo stal. Za to pa bo potrebna denarna pomoč okraja. Šentjerneji tr-di-jo, da na kraju dosedaj ni bilo pravega razumevanja za njihove lokalne potrebe in da so

in vsaj Ban. To so pa tudi prva investicije v občini po vojni za komunalne naprave.

Poleg vseh panog kmetijstva, sadjarstva in živinoreje, za kar so v šentjernejski dolini ugodni pogoji in kar se da dvigniti večinoma iz lastnih sredstev

Šentjerneja je oddaljen dobrih 20 km od železnice, kar resno ovira napredek doline v vsakem pogledu. Za napredek kmetijstva je tudi potrebno, da obstaja v Šentjerneju stalna kmetijsko gospodinska šola. Mladina v tej dolini kaže iz-redno veselje do naprednega kmetijstva in do izobraze-splah. To dokazuje vsako leto večja udeležba na zimskih iz-obraževalnih tečajih, ko prihaja mladinke tudi po dve in več ur daleč na predavanja. Zato je treba pri gradnji nove šole upoštevati tudi potrebo po kmetijski šoli.

Prav je, da občinski ljudski odbor podrobno razpravlja o davčnih predpisih in zlasti sku-sa popraviti napake, ki se pri tem dogajajo, toda občinski ljudski odbor mora z voliči vted razpravljati kako povečati dohodek posameznika in kako usmerjati gospodarstvo. K na-prednemu gospodarstvu usmer-eno prizadevanje občinskega ljudskega odbora pa morajo podpreti vse množične organi-zacije s pravihim političnim delom, prav tako pa tudi voliči. Le od takega skupnega so-delovanja lahko pričakujemo, da bo tudi šentjernejska d-lina gospodarsko in politično krep-keje zadihala. R.

Trg, na katerem nameravajo postaviti spomenik padlim borcem in žrtvam fašizma

Francšek Saje: Osvoboditev Dolenjske in Notranjske ob italijanski kapitulaciji

Osnutek za podrobnejšo obdelavo tega pomembnega obdobja NOB

Italija je 8. septembra 1943 ob 8. uri zvečer objavila brezpogojno kapitulacijo vseh svojih oboroženih sil. Ob italijanski kapitulaciji je Glavni štab NOV in PO Slovenije ukazal svojim enotam, naj razorože poražene italijanske divizije in izdajalske belogardistične oddelke. CK KPS pa je 9. septembra zjutraj razposlal vsem okrožnim in rajonskim komitejem naslednjo okrožnico:

»V zvezi s kapitulacijo Italije pred zavzetimi se pred nas postavljajo ena najvažnejših nalog, da odločno in hitro prevzamemo oblast. Po vseh mestih, irgih in vaseh je treba takoj vzpostaviti oblast Osvobodilne fronte. Našo oblast je treba vpostavljanju tam, kjer se nahaja naša Narodnoosvobodilna vojska Slovenije, pa tudi tam, kjer je trenutno ni.

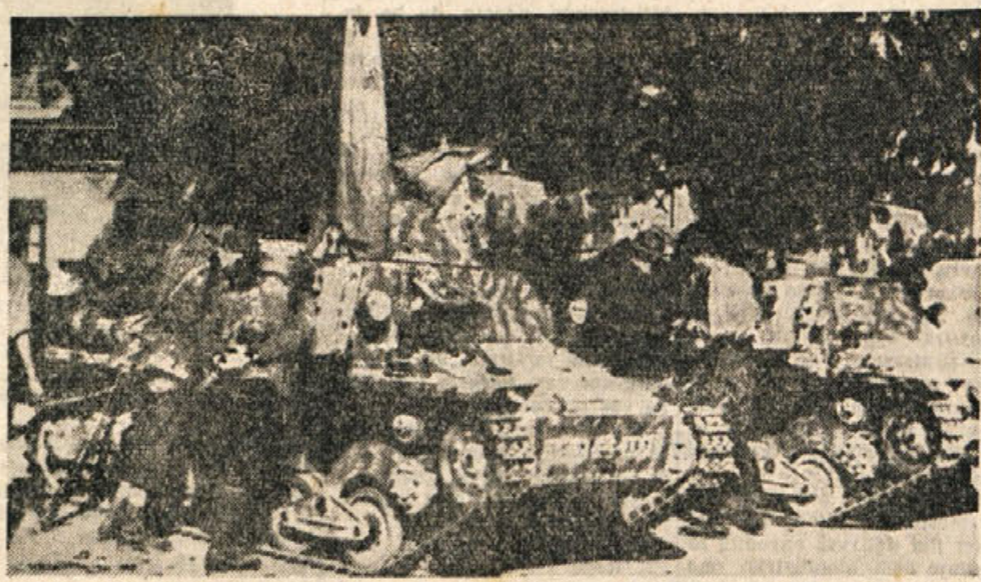
Takoj izvršite popolno mobilizacijo vseh moških, ki so sposobni za nošenje orožja. Orožje zahtevajte od Italijanov in vse n. oborožene takoj oborožite. Na novo mobilizirane organizirajte v čete, bataljone in določite komandirje, komandante in komisarje. Te čete in bataljoni naj takoj vojaško zasedejo mesta in vasi. Istočasno je treba sporočiti v Glavni štab Slovenije, koliko ste mobilizirali, kako ste mobiliziranje formalizirali in koliko imate orožja.

Formirajte takoj narodno stražo po mestih in vaseh, katere naloga je, da pomaga Narodnoosvobodilnim odborom. Arretirajte in zaprite vse voditelje belih

in plavih. S sodbo počakajte do nadaljnjih navodil IOOF.

Mobilizirajte ves narod za odpor proti Nemcem, ki bodo verjetno za kratek čas zasedli pokrajino. Nemški fašizem dobiva iz dneva v dan težje udarce na vzhodni fronti in na zapadu. Sedaj ga je zapustil njegov najtežji zaveznik — Italija. Italiji bodo v kratkem sledili tudi ostali nemški vazali. Zato v primeru prihoda Nemcev ne zapadajte v paniko, ker oslabljeni nemški fašizem ni več sposoben, poslali k nam velikega števila dobro opremljenega in borbena vojaštva. Takoj prične z rušenjem železniških prog, cest, mostov, telefonskih naprav itd.

Nemci so kljub zagotovitvam maršala Badoglio, da hoče Italija ostati na strani Nemčije, predvidevali kapitulacijo Italije. Zato so v Münchnu ustvarili armadno skupino »Be« pod poveljstvom feldmaršala Rommla. V drugi polovici avgusta je Rommel ukazal 71. pešadijski diviziji, naj vkoraka v Italijo in tudi s silo, če hoče, zasede železnice med Ljubljano, Trstom, Gorico in Vidmom. Divizija, ki je s tremi pešadijskimi in artilerijskim polkom štela okrog 14 tisoč moških, je 26. avgusta preko Trbiža, Podbrda in Ljubljane brez odpora zasedla imenovane proge. Ob italijanski kapitulaciji je 71. divizijo okrepil polk gorskih lovcev »Admont« in razni nadomestni bataljoni. Naloga teh nemških enot je bila: zavarovanje prometnih zvez, življenjsko važnih za italijansko bojšče in razorožitev Italijanov.

Pred 10 leti so onele cete imperiaalistične Italije morale položiti svoje orožje pred omogočajočimi partizani. Na Kočevskem je bilo zaplenjeno med drugim tudi precej sovražnikove artilerije in tankov. Serčerjeva brigada se je v jeseni 1943 motorizirala. Na sliki: zaplenjene italijanske tankete pri Ribnici

Osvoboditev Bele krajine in Novega mesta...

Enote NOV so bile ob kapitulaciji Italije takole razmeščene: XIV. divizija je bila na črti Kočevje-Velike Lašče, XV. divizija ob železnici Novo mesto-Trbiža, Podbrda in Ljubljane, brez odpora zasedla imenovane proge. Ob italijanski kapitulaciji je 71. divizijo okrepil polk gorskih lovcev »Admont« in razni nadomestni bataljoni. Naloga teh nemških enot je bila: zavarovanje prometnih zvez, življenjsko važnih za italijansko bojšče in razorožitev Italijanov.

vse belogardiste iz Semiča, Metlike, Dragatuša in Crnomlja. V naslednjih dneh pa je s pomočjo ostalih enot razorožilo še nekaj bataljonov divizije »Lombardias«, ki so se s področja Karlovca preko Slovenije hotele prebiti v Italijo.

Levstikov bataljon je 9. septembra razorožilo močno italijansko posadko v Straži in tako zaprl umik glavni divizije »Isosnoz« v Novem mestu, kjer so Italijani hoteli izročiti NOV le 400 pušk, z ostalim orožjem pa se prebiti v Italijo. Zato sta ob 7 zvečer prišla v mesto Franc Cerne-Klement in Zan More, člana okrožnega komiteja Novo mesto in sklicala rajonski komitej mesta in železnice. Ti so sklenili mobilizirati celotno Na-

rodno zaščito, ki naj s silo odvzame Italijanom orožje. V noči od 9. na 10. september se je formalno in oborožilo pet čet narodne zaščite, ki so zasedle bloke, čeprav se je v mestu hkrati koncentriralo 900 belogardistov, ki so prav tako hoteli prevzeti oblast. Dopoldne 10. septembra je v mesto vkorakala Slandrove brigada z delom Gradnikove brigade in nadaljevala z razoroževanjem Italijanov, ki so se s težkim orožjem in motorizacijo začeli umikati po cesti proti Straži. Med Stražo in Kočevjem je bila divizija »Isosnoz« v celoti razorožena, novomeška belogardistična skupina pa se je preko Gorjanec prebila do Nemcev pri Zameškem.

62.000 proti 6.000

Po padcu Mussolinija so Italijani povečali svojo aktivnost proti narodnoosvobodilni vojski in utrjevali bivšo jugoslovansko-italijansko mejo, da bi na njej nudili odpor Nemcem, kot se obvezali s podpisom premirja z zavetniki. Do tega odpora pa ni prišlo, ker so Italijani že prej dopustili prehod 71. nemške divizije, ker je bila italijanska vojska demoralizirana in ker so se fašistični oficirji s svojimi enotami pridružili Nemcem ali pa se jim dali brez odpora razorožiti.

Belogardistični voditelji pa so ob italijanski kapitulaciji računali na dve možnosti: na zavestno invazijo v severnem Jadransko in na prihod Nemcev. Zato so 8. septembra zvečer ukazali belogardističnim postojankam, naj se umaknejo vasih straž v starosti od 18 do 26 let takoj odpravi z orožjem in municijo

javijo kot krajevna varnostna straža, oz. prostovoljna žandarmerija. Naslednji dan pa je vodstvo bele garde ukazalo, snaj se slovenski goščarji približajo prog, katero so že Nemci zasedli, ter naj se Nemcem pridružijo.

Ob italijanski kapitulaciji je bilo v Ljubljanski pokrajini okrog 50.000 Italijanov, okrog 5 tisoč Nemcev ob progi Postojna-Ljubljana, 6.500 oboroženih belogardistov in plavogardistov, narodnoosvobodilna vojska na Dolenjskem in Notranjskem pa je s kurirskimi postajami in oboroženimi aktivisti štela okrog 6.000 moških. Kljub temu pa je narodnoosvobodilna vojska Slovenije s pomočjo nekaj tisoč članov Narodne zaščite in desetisoč pristavev Osvobodilne fronte v celoti izvršila povelje Glavnega štaba, razorožila Italijane, uničila plavo in belo gardo, se mo-

Kapitulacija...

v goščo ter formira oddelke slovenskih goščarjev, in sicer pet odredov, ki naj razorože italijansko vojsko in čakajo na prihod angloameriške armade. Starejši letniki pa naj ostanejo v belogardističnih postojankah, kjer naj se nemškimi oblastem

derno oborožila, narasla za tisoče novih borcev in razen Ljubljane ter krajev ob železnici Ljubljana-Rakek osvobodila celotno Ljubljansko pokrajino, ki je bila preko Kolpe na široki črti povezana z osvobojenim ozemljem v Hrvaški.

Ostale enote XV. divizije so medtem razorožile Italijane ob črti Mokronog-Trebnje in Novo mesto-Trebnje. Nato so s pomočjo oklopnega vlaka preko Grosuplje prodrle do Rudnika pri Ljubljani in spotoma razorožile vse italijanske garnizone iz divizije »Isosnoz« in »Cacciatori delle Alpi«. Hkrati so zajele belogardistične posadke s Čateža, iz Stične, Temenice in Smerja. Belogardistične posadke okrog Grosuplje so se po večini razšle, zagrizenci pa so se utrdili v gradu Boštanj, od koder so se po silovitem napadu enot XV. divizije 13. septembra prebili k centralni belogardistični grupaciji na Turjaku. Levstikov bataljon je istočasno zavezal Zuzemberk, kjer so se utrdili belogardisti iz Dobriča, Sel pri Semberku in Zagradca. Belogardistična četa iz St. Ruperta in

... Dolenjske in Notranjske

Serčerjevi v septembru 1943 na Kočevskem

Rakovnika pri Mirni pa se je 10. septembra prebila v Sevnico k Nemcem, ki so jih s kamionj od-

peljali v Kostanjevico, da so jim ščitili njihovo letališče v Cerkljah.

V Kočevju so fašisti „izročili oblast“ 20 belogardistom...

Ker pa niso imeli v mestu nikakih pristavev, je prevzem oblasti obstojal v tem, da so belogardisti zastražili italijansko skladišče orožja. Medtem pa so goloroki rudarji in ostali prebivalci Kočevja po navodilih rajonskega odbora OF napadli belogardiste, se polastili orožja, zasedli italijanske bunkerje in bloke ter v mestu vzpostavili oblast Osvobodilne fronte. V istem času sta okrožni komitej KPS in okrožni odbor OF na

poti v Kočevje naletela na močno italijansko kolono iz Banja Loke in Morave ter jo razorožila. Fašisti iz Kočevja pa so že opoldne 9. septembra odšli proti Ribnici, kjer so trčili na enote XIV. divizije, ki so tedaj še napadale plavogardiste v Grčaricah. Po brezuspešnih pogajanjih sta Tomšičeva in Prešernova brigada zgodaj zjutraj 10. septembra napadli obkoljeno italijansko kolono in jo po siloviti borbi v celoti ujeli in razorožili.

V Ribnici so se koncentrirali belogardisti iz okoliških postojank, ki so od Italijanov zahtevali prevzem oblasti in razglasili splošno mobilizacijo, ki ni uspela. Ko pa so Italijani zvedeli za razorožitev kolone iz Kočevja, so se po dvodnevnih pogajanjih 10. septembra popoldne vdali narodnoosvobodilni vojski. Tako je položilo orožje celotni 52. polk divizije »Cacciatori delle Alpi«, belogardisti

čete v Novo mesto. Pristali so le na parlamentarca in njegovega spremljevalca. Mahlna sta jo sama in naravnost na sodnijo, kjer je bil štab divizije »Isosnoz«.

Ko se je tovariš Dore, po poklicu arhitekt iz Ljubljane, pojavil pred brigadnim generalom, komandantom pešadijske

vrstah strumno prikorakala pred sodnijo, pripravljena štiti parlamentarca, če bi bilo potrebno. Četa je čakala zunaj, Dore pa se je pogajal s poveljstvom divizije, ki je štela okoli 12.000 do zob oboroženih vojakov.

Medtem ko se je v laškem štabu vodilo pogajanje, se je

Ko je pozneje vprašal kurir Vančič borce, ali so se dobro našli, ko jim je ljudstvo ponujalo toliko dobrot, je eden izmed njih dejal:

»Bili smo lačni, toda apetita ni imel nihče.«

Vodja partizanske delegacije Dore ni imel lahke naloge. Pogajal se je z zvinitm Certurnjem, le-ta pa se je s pomočjo radio postaje istočasno pogajal z Nemci, da bi se z belogardisti vred zatekel pod njihovo varstvo. Zato je razumljivo, da pod nobenim pogojem ni hotel pristati, da bi nam predal orožje. Hotel je, da bi odšla divizija oborožena v Italijo.

Iz previdnosti so belčki kar s silo zasedli utrde okrog mesta; marsikje so se hudo sprli z laškimi vojniki in oficirji. Bali so se, da bi Lahji, dotedanji njihovi zaščitniki, položili orožje in se vdali naši narodnoosvobodilni vojski.

Medtem so v Novo mesto prihajali belčki iz St. Jerneja, Skočjana, Bele Črke, Otočca, Rateža, Stopič in Mirne peči. Seveda so jih na tej poti naše brigade precej polovile. Samo Mirčkova četa iz Slandrove brigade je pri Beli cerkvi zajela nad 40 belih vojščakov.

In da jih sami prepeljejo na blok v Bučno vas.

Tepeci neumni, ne boste nas preslepili!

V mraku so se Gagovičeva četa umaknila iz mesta in odšla v št. XV. divizije pročitati o poteku pogajanj, Dore pa je ostal v Novem mestu in pogajanja nadaljeval.

Ko sem kasneje vprašal tovariša Mahneta, kakšne občuteke so imeli tovariši, ki so šli v Novo mesto na pogajanja, mi je smejalo, toda zaupljivo odgovoril:

»Šli smo res samo prostovoljci. Toda, ko smo se znali med zeleno množico do zob oboroženih Italijanov, ko smo videli besne belogardiste, ko smo bili med sovražnikovi tanki, topovi, mirometi in strojnicami, smo prav malo upali, da se bomo še kdaj vrnili v brigado...«

Pod noč so se nekateri čete Slandrove brigade minirali progo Ljubljana-Nowo mesto, da se ne bi skušala laška vojska prepeljati z vlakom proti Ljubljani. Druge čete so delale zapreke in zaseke na vseh važnejših prometnih cestah.

Ponoči so se v mestu vrstili dogodki s filmsko naglico.

Politični aktivisti, ki so 9. septembra zvečer prišli v Novo mesto, so se po obisku na diviziji »Isosnoz« napotili v rotovž. Tam so sklenili sestanek Rajonskega komiteja Partije, odbora »Osvobodilne fronte in komande

Jože Stok - Korotan:

Vkorakanje Slandrove brigade v Novo mesto

(Iz knjige »Jeklena pest«, ki bo izšla v jeseni v založbi GO ZB NOV Slovenije)

Kaj bi na široko pravil, kako je bilo takrat, ko je udarila med nas novica o kapitulaciji Italije! Saj veste, kako je bilo: čeprav smo že dolgo pričakovali spremembe v italijanski zunanji politiki, nas je ta vest tako vzradostila, da smo bili prvi hip kukor otroci, ki od sreče ne vedo, kako bi se obnašali. Pa saj ni čudno! Več kot dve leti so se Italijani šopirili po naših mestih in vaseh, streljali po hribih s topovi in minometi, požigali, ropali in hajkali, zdaj pa nenadoma — kapitulacija!

Vendar moram takoj povedati, da kapitulacija Italije pri nas ni potekala tako idilčno, kakor marsikdo misli.

Italijani nam niso kar tebi nič meni nič nosili orožje v naročje, ampak jih je bilo treba marsikje razorožiti s silo. To pa ni šlo povsod gladko in preprosto.

Povedal vam bom, kako je potekalo razoroževanje italijanske vojske v Novem mestu.

Ko je štab XV. divizije NOV in POJ, ki je bil takrat na Trebelnem, zvedel za kapitulacijo, je takoj sklenil poslati v No-

Slandrovci na pohodu

divizije »Isosnoz« Guldrom Certurnjem, ki je trenutno zastopal komandanta divizije Alessandra Maccaria, se je le-ta malone onesvestil. Seveda, pogledal je pravici v oči!

Začelo se je pogajanje.

Prvo kar je izposloval tovariš Dore, je bilo dovoljenje, da sme njegova četa vkorakati v Novo mesto, Četa je v dvojnih

okrog čakajoče čete zbrala pisana množica Italijanov in Novomeščanov. Ljudstvo je pozdravljalo naše borce, jih obdarilo s cvetjem in jim ponujalo cigarete, bombone in druge dobrote. Le belogardisti si našim borcem niso upali pogledati v oči. Prihujalo se je politikali okrog štaba laške divizije in gledali kukor ugrabljeni razbojniki,

Medtem so v Novo mesto prihajali belčki iz St. Jerneja, Skočjana, Bele Črke, Otočca, Rateža, Stopič in Mirne peči. Seveda so jih na tej poti naše brigade precej polovile. Samo Mirčkova četa iz Slandrove brigade je pri Beli cerkvi zajela nad 40 belih vojščakov.

Italijanski general Cerruti se ni mogel odločiti niti za predajo orožja narodnoosvobodilni vojski, niti za predajo oblasti belogardistom. Upal je pač, da bo našel rešitev v sporazumu z Nemci, ali pa, da si bodo v Rimu izmislili še kakšno rešitev. Na vsak način je hotel rešiti divizijo.

Idiot prismojen! Se slep bedak bi pametneje pomislil!

Ob sedmi uri zvečer pa so prišli v Novo mesto politični aktivisti, ki jih je vodil sekretar Okrajnega komiteja KPS za Novo mesto Franc Cerne-Klement. Stopili so v stik z našim parlamentarcem in po kratkem razgovoru odhitel v rotovž, kjer so začeli prevzemati oblast...

Pred nočjo so se pogajanja končala brez uspeha, Italijani so pristali le na to, da nam izroče 400 starih francoskih pušk,

Šila Italijane in uničila belogardistične kvadrilne formacije. Okrog 2000 belogardistov pa se dr. Rožman, generala Rupnika in ostalih voditeljev slovenske reakcionarne buržoazije iz teh ostankov belogardističnih vaških straž, Legije smrti in plave garde ustanovili novo kvadrilno formacijo, ki so jo nazvali slovensko domobranstvo. Slovensko domobranstvo je v začetku pomagalo Nemcem predvsem v tem, da jim je pred narodnoosvobodilno vojsko pomagalo čuvati železnico Ljubljana-Rakek in bivšo nemško-italijansko mejo od Ljubljane do Kostanjevice.

Narodnoosvobodilna vojska je pričela načrtno rušiti in uničevati železniško omrežje na osvobojenem ozemlju. Popolnoma je uničila železnice Ljubljana-Karlovac, Ljubljana-Kočevje, Trebnje-Sevnica in Novo mesto-Straža. Naša vojska je porušila vse mostove, predore in večino železniških postaj, da promet po teh progah ni bil razen na manjših odsekih vzpostavljen do konca vojne.

MNOŽICEN PRITOK NOVIH PROSTOVOLJCEV IN MOBILIZIRANECV

Samozbi Ljubljane je s posebnimi vlaki in peš prislo ra osvobojeno ozemlje na Dolenjskem okrog 7000 prostovoljcev, ki so se po večini vključili v brigade. Dne 11. septembra 1943 sta Glavni štab Slovenije in Izvršni odbor OF izdala razglas o splošni mobilizaciji vseh za orožje sposobnih moških od 17. do 45. leta. Brigade, ki so se v hudih bojih leta 1943 precej skrnile, so se sedaj pomnožile na 1500 in celo 2000 moških, hkrati pa je Glavni štab NOV in POS organiziral več novih brigad in odredov.

Bataljon »Frana Levstika«, zadržana enota Glavnega štaba, je prerasel v 8. brigado »Frana Levstika« pod komando majorja (Nadalj, na 6. str.)

Severin Sali: Trije grobovi

Raste o Roga bukeo, raste, tri veje in po ravnih senca mladim listov seje.

Zjutraj ti rajni zarji vronjia ji zardeva, sapa razlinski jo ož slovesni dneva.

Raste, bukeo, raste, tri korenine, listje ji odpada na mabli blazine.

Ko pomoči mese med zvezdami blodi, bukeo prisluškuj: Mar spet četa hudič!

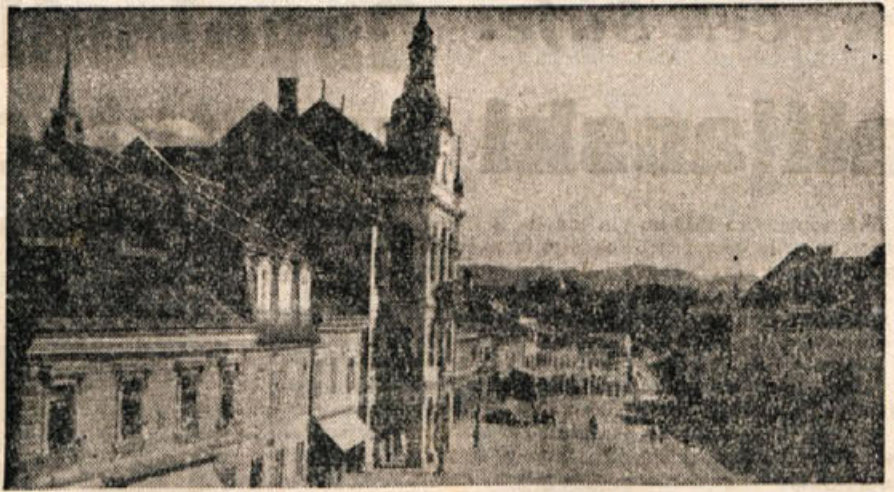
Četa, ki nekoč je tu logorovala, tri junske borce podojno pokopala.

Zatujmo veje, rosa z listov kane; mir je v tleh grobovih, zvezde v mah so vtikane.

Raste, bukeo, raste, spod junaki spijo; na svobodnem vetru listi šelestijo.

(Nadalj, na 4. str.)

Novo mesto ob prvi osvoboditvi leta 1943 v luči nekaterih dokumentov

Pogled na novomeški Rotovž, v katerem so 9. septembra 1943 zvečer predstavniki Osvobodilne fronte, Rajonski komite Partije in komanda Narodne zaščite Novoga mesta prevzeli oblast sred do zob oboroženih Italijanov

V poznem popoldnevu 8. septembra 1943 so zvočni objavi brezpogojno kapitulacije Italije. Navadni italijanski vojak je dalj duška svojemu veselju z vsemi mogočimi vzkliki in kretinami ter streljanjem v zrak, oficirji so bili preplašeni, belogardisti mrkogledi in zaskrbljeni. Prebivalstvo Novoga mesta pa je navdala odkrita radost. Vse je pričakovalo samo prihoda partizanov in se pripravljalo nanj. Vsak človek v mestu je vedel za razgovore med vodstvom osvobodilnega gibanja in italijanskim poveljstvom, ki so bili že nekaj časa v teku, in vse je pričakovalo, kaj bo osvobodilna vojska prodajala rimskega imperija začela odlagati orožje. Kakšno je bilo razpoloženje Novomeščanov v tem času, nam zgornjo pove poročilo OK KPS, ki je 15. avgusta javilo CK KPS:

»V mestu je zadnje čase naša

stvar v takem početju, da kar masovno zajema ljudstvo. Vidi se to že iz tega, kako radi prihajajo ljudje na kontakte izven mesta in kako kar stremijo za tem, kdo bo več doprinesel naši osvobodilni stvari. Zato se opazujata tudi veliki uspehi pri materialnih akcijah, bodisi v materialu za bojnišnico, ali v prehrani.«

Takoj po objavi kapitulacije je naš Glavni štab poslal poveljstvu divizije »Slonoz« v Novo mesto pismo, ki ga je podpisal Branko Hrast. Jaka Avšič, in v njem zahteval, da italijanska vojska na tem odseku položi orožje pred NOV Slovenije, ki tu predstavlja del skupne zavezniške vojske. Predstavniki britanske vojske mislije pri našem Glavnem štabu, znani major Jones, je na isto poveljstvo naslovilo pismo v angleščini in v njem kot oficijelni predstavnik zaveznikov zahteval,

da divizija »Slonoz« položi orožje pred slovenskimi partizani. 9. in 10. septembra pa so italijanski vojniki že sami začeli odmetavati orožje in opremo, one, ki so se upirali, pa je razoroževalo vse: partizani in partizanke, celo civilno prebivalstvo in mladina.

O nekaterih dogodkih 9. septembra zopet poročila OK:

»Javljamo, da smo danes popolnoma prevzeli civilno oblast v Strazi. Tam smo pustili RK, da organizira vse civilne posle. Mobilizirali smo vse sposobne moške za orožje v Strazi in okoljskih vaseh. Stevila vam zaenkrat še ne moremo poročati. Italijane smo v Strazi popolnoma razorožili.«

Ob 17. uri smo bili že v Novem mestu ter sklicali RK mesta ter jim dali vsa navodila za nadaljnje delo. Mobilizirali smo vso zaščito tako, da steje približno 150 mož. Kar se ni mo-

bilizirana, upamo, da bo Jurij. Razpoloženje ljudstva je odlično, vse je navdušeno za nas. Takoj po prihodu v Novo mesto smo stopili v stik z našimi zastopniki na diviziji, s tov. Tinom in Doretom. Po prihodu naše vojske v mesto smo stopili v stik s Primorsko brigado, ter bomo izvršili vsa navodila, ki nam jih je dal tov. Matija.

Po zadnjih poročilih, ki smo jih prejeli ob 24. uri, se bela garda nahaja oz. se zbira v Zablj vasi in Grmu. Po belih so odrezane vasi Regerta vas, Got-na vas in Zablj vas.«

Takrat so prišli v mesto tudi že partizani Primorske in Sladrove brigade. Prvi komandant mesta je postal Volodja-Vladi-mir Knežević.

12. septembra je OK javil CK KPS:

„V Novem mestu je prevzela oblast O. F.“

Ko smo prišli v Novo mesto, smo imeli najprej sejo z rajonskim in železniškim komiteom. Dali smo direktive po poslani okrožnici Centralnega komiteta. Nato smo stopili v stik s komandantom mesta a. Zaščito smo imeli že prej pripravljeno v mestu. Izpustili smo politične ujetnike, ki jih je zaščita pripravila do tega, da primajo za orožje. Čakali smo, da nam dajo orožje tudi karabinjerji, kakor je bilo dogovorjeno, kar pa je ne olo ma uspelo. Dobilii smo samo nekaj članov zaščite med karabinjerji, po večini so bili primorski Slovencei. Nastopili so zelo surovno ter celo grozili s streljanjem. Bili smo navzoči pri pogajanjih na diviziji, kjer nam je tov. Dore povedal, da dobimo 400 pu.k., ki jih italijanci pr. peljejo na bučenski kanal. Kjer je bil italijanski general Cerruti zelo irrogabil, naši zaščitniki niso hoteli čakati ter so si priceli sami iskatii orožje pri italijanski vojski. Od 8. do 10. ure je bila približno že četa oborožena. Od 10. ure do jutra se je oborožilo in formiralo že kakih pet čet, katere pa je prevzela komanda mesta ter jih poslala na bloke. Mobiliziralo se je še ves dan 11. sept. 1943. Sprehodno je potekala tudi mobilizacija železničarjev. Ti so zasekli dva bloka na njihovem sektorju, prevzeli službo s tem, da so zadržali magazine, pomagali izpraznjevati skladišča in pomagali blago nalagati v vagonne za Strajo, kar se je vse spro. iz zapisovalo.

domačimi podpreniki vred. Trgovine, vsa tri industrijska podjetja in obrtne delavnice so začele obratovati. Zborovanja in konference so bile v polnem razmahu, tiskarna je pričela s tiskanjem prvih letakov, pripravljalo pa se je že tudi izdajanje posebnega časnika. V to so prihumeli nemški bombniki in mesto se je zavilo v dim, grozo in smrt.

Poročilo OK z dne 16. septembra pravi:

Ljudje so pustili svoje premoženje v mestu, sami pa so se izselili. Narodna zaščita pazi, da se ne vrše tlatine. Okrožni odbor OF je izdal odlok, da bo vsak primer tativne kaznovan s smrtjo, kar zahteva ljudstvo samo. Dela se na vzpostavitvi vodovoda, električne in telefonske napeljave.

Z razstreljivo železniškega mostu ni bila povzročena materialna škoda.

PRVI ZRAČNI NAPAD

»Ob prvem zračnem napadu (14. IX. 1943) so bile porušene popolnoma štiri hiše, deloma prizadetihi pa štirideset. Mrtvih oseb je 33, laže ranjenih pa 13. Pri tem prvem zračnem napadu Stuka avcion, ki je bil ob pol. dvanajstih, je sodelovalo šest bombnikov, ki so vrgli 18 bomb. Pri drugem napadu (ob pol treh) je obstreljeval le z mitraljezi en sam bombnik. Zrtve nobene, škode tudi ne posebne. Pri tretjem napadu (ob pol petih) je bilo samo eno letalo, ki je odvrlo štiri bombe, ne da bi napravile kakne posebne šk. de. Ob prvem bombardiranju so Stuka bombardirale s to do stopenstetkiskimi bombami. Pred takimi bombami seveda ni skoraj zakonitih, saj so se markisauer stavbe sesule v prah. Pri tretjem napadu pa je odvr. lo bombnik bombe lažega kalibra. Ob prvem napadu je odvr. lo mestni rajonski odbor in komanda mesta apelirala na prebivalstvo, da napravi vsaj zasilna zakonitstva, in dala navodila za primer napada. Mi smo se držali navodil, da nismo ljudi zadržev. jali pri uokiu iz mesta in zato se je večina prebivalstva izselila v bližnje zidanice in vasi. Rajonskemu odboru je dana naloga, da pokliče specialiste vseh vrst nazaj, da se obnovi v mestu zopet redno poslovanje.«

Da pa ni bil sam sovražnik, ki je krožil nad mestom, pove isto poročilo v naslednjem:

»Danes nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

Prvo in drugo bombardiranje (14. IX.) je zahtevalo 28 mrtvih. Materialna škoda se ne da ugotoviti. Izmed javnih stavb so bile prizadete najbolj bivše sodišče in pošta ter stara gimnazija. Popolnoma so porušene terim smo se prisrčno rokovali. Povedal nam je mnogo, kar je gotovo že tudi vam poročal, o borbah v slovenski Primorski.«

Zilvenje v mestu po bombardiranju opisuje poročilo z dne 19. septembra:

»Novomeški rajonski odbor OF je najagilnejši kljub prvi paniki, ki je nastala zaradi bombardiranja Novoga mesta. Mobilizacija je iz izvečena stodoost. no, Narodna zaščita v mestu posluje sedaj dobro kljub prvemu poplahu. Težava pa je z organizirani terenskih odborov, ker se je skoraj večina prebivalstva izselila v bližnjo okolico iz strahu pred ponovnim bombardiranjem. Priprave za volitve (na občevski zbor) so v celoti izvršene. Organizira se sedaj delo na zakonitih, prav tako se dela na prehrani, ki se bo razdeljevala v nočnih urah in se bo hkrati delala tudi statistika, kje se ljudje nahajajo.

Prvo in drugo bombardiranje (14. IX.) je zahtevalo 28 mrtvih. Materialna škoda se ne da ugotoviti. Izmed javnih stavb so bile prizadete najbolj bivše sodišče in pošta ter stara gimnazija. Popolnoma so porušene

Prebivalstvo se še ne vrača v mesto, tako, da so s tem volitve v Zbor poslanca slov. naroda otežkovane. Vendar se bo moral najti izhod, da se volitve kljub temu izvršijo. Sinoč se je vršila seja Mestnega rajonskega komiteja. Na seji se je sklenilo, da se vse mesečne, ki so se izselili, skliče na zborno mesto, kjer se naj izvršijo volitve.

V mestu se popravila telefon in električni vod. Nekaj električnih in telefonskih vodov je funkcionira.

20. t. m. so trije nemški avioni v nizkem letu preleteli železniški most in ga najbrže fotografirali. 21. t. m. popoldne je nemški avion spuščal letake po mestu in okolici.

Za komandanta mesta je bil imenovan tov. Janko, član KP in član RK mest. Za komisarja je bil imenovan tov. Perko, član KP in RK mest. Tretji pooblaščenec med komando mesta, komandno področje in Okrožno odbora je določen tov. Marko, član KP in član RK mest. Zaradi novo rasiale razvrtitve delovnih sil na železnici, s katero sta bila tov. Janko in tov. Kastelic dodeljena komandi mesta, je bilo po soglasnem sklepu vseh celic in odobrenju RK izvršeno pregrupiranje delovne službe, tako da se je združila komanda postaje s komando zaščite. Sestava je sledeča:

Komandant postaje: Zagore Jože; namestnik komandanta Setina Kristof Roman; politkomisar Ferfolja Ermin; namestnik politkomisarja Jazbinšek Avgust; komandir postajne čete Spoljarevič Djuro.«

Podrobnejši vpogled v življenje mesta nam daje poročilo sekretarjata RO OF Okrožnemu odboru OF z dne 23. IX. 1943.

V glavnem izvršuje vse upravne posle komanda mesta v sporazumu z nami; izdajamo samo propustnice civilnemu prebivalstvu preko bloka. Sprejemamo tudi prošnje za podpore, ki jih rešujemo in jih izplača Mestna hranilnica.

V glavnem nam ostaja politično delo. Razpečavamo propagandni material po mestu in

okolici, kjer so naseljeni Novomeščani.

Glavno naše delo so volitve. Končno smo postavili za mesto naslednje kandidate: 1. Rusjan Ernest; 2. Setina Lado; 3. Vašič Ivan; 4. Pakiz Silvester; 5. Ferlič Mici; 6. Picček Deša.

Ti so bili večerj na volilnem shodu na Grmu, ki se ga je udeležilo okrog 120 ljudi, soglasno sprejeti. Volilni shod je vodil tov. sekretar Hrbar, kot gost pa je govoril tov. Osolin Bogdan. Udeležba je bila maloštevilna že v mestu in bo stvar se bolj bor. na v okolici, kjer je vse razbežano. Zato prosimo v tej zadevi navodil, in to čim prej. Naš predlog je, da se izda proglas, da zaradi izjemnih prilik za Novo mesto kandidacijskih volitev ne moremo izvesti in da zato predlagamo kandidate mi. Volili naj bi se pozneje v urejenih razmerah naknadno.

Poročilo odeska za veže: Odsek za veže dela v vili Jenko, Trdinova 11 (na Grmu).

Poročilo blagajniškega odeska: Dne 18. IX. 1943 je bil na predlog okrožnega odbora OF postavljen v našem rajonu komisar Mestne hranilnice Ogrin Tone, kateremu je bilo izročenihi Ljv — 1.174.328,85 (z besedami: en milijon stoosedemdesetstiri tisoč petstoštostosem, osemdesetpet c).

Ta denar je bil dvignjen deloma v Mestni hranilnici, deloma pa na pošti. Sedaj je na razpolago rajonskemu odboru za izplačilo medz rajonskim delavcem. Vsa ta 100.000 Ljv se je stavila na razpolago malim vložnikom, ki lahko dvignejo vloženi denar v nujnih potrebah. Kar je poštne ga denarja pa bo vrnjen pošti

- POROČILO SANITETNEGA ODESKA:
- Razpored dela:
- 1. Sanitetni referent za R. O. za komando področja: Tov. dr. Ropas Milan.
 - 2. Zdravnik v mestu: dr. Ropas Milan.
 - 3. Zdravnika za področje: Tovarista dr. Polenšek Marjan, dr. Kisel Božidar.
 - 4. Farmaceutska služba: Tov. Berkopec Vida.
 - 5. Uradnici: Modic Vladka, Dodič Ana.
 - 6. Bolničarka: Kleindinci Magda.
 - 7. Kurir: Valantič Lojze.

Iz gornjega je razvidno, da sega delo rajonskega sanitetnega referenta tudi v okrožje oz. področja. V ostalem je delo sanitete zbiranje materiala in oskrbovanje ambulant.

Gospodarski odsek: oz. gospodarska komisija odgovarja direktno okrožni gospodarski komisiji.

Agit-prop in tehnika sta na terenu.

Smrti fašizmu — svoboda narodu!

Za rajonski odbor OF: Vašič Marjeta

Komaj se je življenje v mestu začelo nekako normalizirati, je bil nanj izvršen nov letalski napad. Okrožni odbor OF poroča o tem 5. oktobra:

Okolici, kjer so naseljeni Novomeščani.

- Okolici, kjer so naseljeni Novomeščani.

Partizanskih zrtvij ni bilo. Ljudstvo je sicer zelo potirilo, vendar v svoji morali ni padlo, ker je očigledno, da je imel tukaj svražnik namen uničiti popolnoma civilne hiše, ker tudi sicer ni bilo nobene take ustanove v mestu, zaradi katerih bi bil sovražnik izveel bombardiranje.

Propagandni odsek je izdal letak v katerem poudarja brutalnost tega napada na nezasičeno mesto. Ljudstvo letak povsem odobrava.

Poieg Novoga mesta je spustil tudi tri bombe v Gor, Strazi in pri tem uničil eno kmečko hišo, v kateri je bila ranjena ena žena. S. F. — S. N.

Sklicana je bila tudi seja na Sreskem načelstvu, kjer sta prevzela oblast od bivše uprave Okrožni odbor OF v Novem mestu in Okrožni komitet. Določilo se je odeske, sekretarjat in rajonski odbor, ki se je nastal in Ratozu. Vpostavljen je finančni in prehranjevalni odsek, propagandni in kulturni odsek, splošna uprava, saniteta ter vojni referent.

»Danes nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

V jeseni 1943 bombardirana mestna hiša

štiri hiše, delno poškodovanih pa 40. Popokale so šipe na mnogih stavbah v neposredni bližini eksplozije.

»Dne 3. oktobra 1943 je ob 17.15. uri prišlo nad Novo mesto 8 Stuka avcion, ki so sistematično uničili skoro celo Novo mesto od gostilne Ferlič do kandidijskega mostu.

BOMBNI NAPAD 3. OKTOBRA 1943

Vsega skupaj so zmetali kakih 60 bomb, med njimi so bile nekatere težke po 300 kg. Več hiš je skoro do tal porušeno, ostale pa so uničene s tem, da so poškodovane strehe, zmetana iz

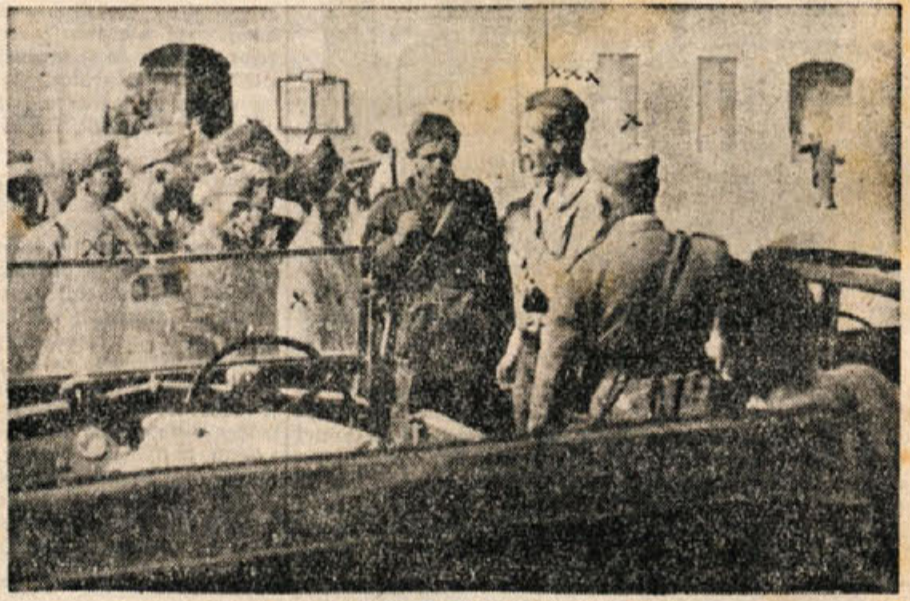
Partizani v Novem mestu ob razpadu Italije

Za sekretarja: Mišič»

Odslej so Novomeščani redno zapuščali dopolne svoje domove in se vračali šele na večer, v kolikor niso sploh raje ostali po zidanicah in okoljskih vaseh.

10. oktobra 1943 je 15 novomeških pravnikov odšlo na kongres slovenskih pravnikov v Metliko oz. na Suhor, medtem pa je že bila v polnem teku nemška ofenziva ob Kolpi. 21. oktobra 1943 se je začela tudi v dolini Krke. V ropotu nemških tankov, med streli lovrahih brozstrelk in mitraljezov in kriku padajočih partizanov je tega dne ugasnila prva novomeška svoboda.

J. J.

V mestu je dosedaj mobiliziranih pribl. 600 mo.kih, tovarisice pa so zaposlene s kurirsko službo in pisarniškim deli. Na železnici je mobiliziranih 160 moških pod orožjem, drugi pa so v službi in pravljenj za vožnje.«

V Novem mestu je bilo ta čas silno vrvenje. Glavni trg je bil kar zastavljen z vsakovrstnim orožjem od mitraljezov do topov in tankov. Italijanska vojska je potepeno odšla s svojimi

Vkorakanje Sladrove brigade v Novo mesto

(Natalj. s 3. strani.)

Narodne zaščite ter jim dali navodila za nadaljnje delo. Potem so šli vsi na delo.

Med osmo in deseto uro se je era ota Narodne zaščite že oborožila z orožjem, ki ga je vzeia Lahom. Do jutra so se oborožile še druge čete in začele kar na lastno pest zasesti bloke. Opolnoč je ljudska oblast že prevzela hranilnico in tudi mestno občinsko blagajno.

Iz zaporov se bili izpuščeni vsi politični jetniki!

Po polnoči se je v rotovž preselil tudi parlamentarec Dore, ker je na diviziji »Slonoz«, spriče vesti, da nase enote v okolici Novoga mesta, posebno pa še v Strazi, razorožujejo italijansko vojsko, približno naone do streljanja. General Cerruti je ludi pač še vedno zahrbtne račune — z oboroženo divizijo, za vsako četo, preči se v Italijo!

Cez noč so se glavne sile Sladrove brigade premakile do Maškoveca in od tam kreivle proti Novemu mestu.

Zjutraj sa posamezni oddelki brigade preli do blokov in začeli sa silo razoroževati Italijane. V Bečinu so se že polastili prvih dvojnometov, strojnica in streliva.

»Danes nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dne 3. oktobra 1943 je ob 17.15. uri prišlo nad Novo mesto 8 Stuka avcion, ki so sistematično uničili skoro celo Novo mesto od gostilne Ferlič do kandidijskega mostu.

»Dne 3. oktobra 1943 je ob 17.15. uri prišlo nad Novo mesto 8 Stuka avcion, ki so sistematično uničili skoro celo Novo mesto od gostilne Ferlič do kandidijskega mostu.

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

»Dane nekaj minut pred deveto smo v vasi Zalag pri Prečni opazili krožiti avion. Krožil je zelo nizko. Vsi smo bili prepričani, da je zopet nemški izvidnik, ki išče žrtve. Na kar opazimo našo trobojnico. Ko vidimo, da se spušča na zemljo za Borštom pri Prečni v bližini potoka Temenice, smo vsi srečni prihitei na mesto pristanka, da vidimo prvi slovenski avion. Ko pa pridemo v Prečno, je bilo zbranca že polno radovednega ljudstva in partizanov. S prvimi slovenskimi avionom je priletel v spremstvu italijanskega aviatčarja-antifašista tovaris Primož (Aleš Bebler), s ka-

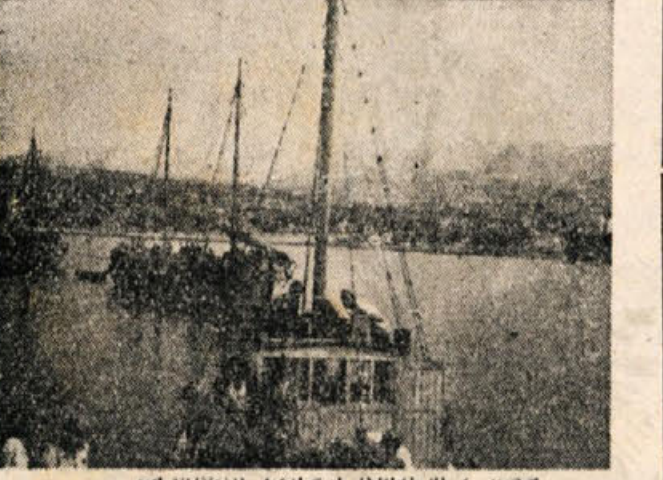
OB DESETI OBLETNICI osvoboditve taborišča na Rabu

Proslava desetletnice prve osvoboditve otoka Raba, osvoboditve interniranih iz rabskega taborišča ter formiranja slovenske partizanske Rabske brigade, se bo na Rabu začela z otvoritvijo posebne razstave, ki jo v domu »Partizana« v mestu Rabu pripravlja OLO Rab. Na njej bo poseben oddelek, posvečen koncentracijskemu taborišču. Ta oddelek pripravlja »Rabski odbor« pri GOZB v Ljubljani. V nedeljo 13. septembra pa bo na pokopališču v Kamporu velika spominna svečanost ob prisotnosti predstavnikov naših najvišjih forumov ter vojaških in civilnih oblasti.

Tisoči Slovencev in Hrvatov bodo ta dan obiskali kraj, kjer so trpeli sami ali so trpeli in umirali njihovih dragi in prijatelji. Tudi iz naše Dolenjske bo premmogi pohitel tja, da obnovi spomine in počasti pokojne, katerim je GOZB v Ljubljani po načrtih arhitekta E. Ravnharja dostojno uredil zadnji dom in jim postavil spomenik.

Kdaj in zakaj je nastalo taborišče na Rabu?

Zgodnja pomlad leta 1942 je prinesla tako močan razmah partizanske aktivnosti, da so neprestano rasle nove čete in

Spominna svečanost ob desetletnici osvoboditve taborišča na Rabu (1952)

bataljoni in so se napadi na železniške proge, na posamezne posadke in na kolone italijanskih vojakov množili iz dneva v dan. Vse to je okupatorja vedno bolj vznemirjalo in ker je enak dvig kot v Sloveniji doživljali tudi ves ostali jugoslovanski osvobodilni pokret, so zato združeni okupatorji z domačimi pomagači vred začeli z veliko, po številu že tretjo ofenzivo proti osrednjim silam NOV v Bosni, Hercegovini in Crni gori, ki se je v poletju nadaljevala tudi v Sloveniji.

Ko so se nekako v sredini

večini pa odpeljani v prvo koncentracijsko taborišče za politične internirance v Cigljeno.

Ta čas je Robotti, poveljnik XI. armadnega korpusa, snoval načrt, po katerem naj bi vojska do kraja zatrla slovensko partizanstvo. Načrt je imel naslov »Piano Primavera — Načrt Pomlad«. Po njem naj bi se male posadke na podeželju umaknile v večja središča in iz njih vršile ponavljajoča se čiščenja na svojem področju, med tem ko bi večja vojska enota pod poveljstvom enega izmed divizijskih komandantov operirala kričim pokrajine in uničevala partizanske bataljone in odrede.

Prav ta čas pa je tudi Glavni poveljstvo slovenskih partizanskih čet na pobudo in zamisel tovariša Kristofa — Edvarda Kardelja izdelalo operacijski načrt, po katerem naj bi novoustanovljene Grupe odredov izvršile osvoboditve večjih predelov Slovenije na Dolenjskem, Notranjskem, Gorenjskem in Stajerskem ter vpostavitve njih medsebojno povezavost.

V izvajanju tega načrta so slovenski partizani s sodelovanjem hrvatskih za prvi maj 1942 osvobodili Brod na Kolpi, s čimer nastaja veliko osvobodeno ozemlje na Dolenjskem in Notranjskem, ki z osvoboditvijo Iga pod Krimom 17. maja 1942 sega že prav do vrat Ljubljane. Male italijanske posadke na podeželju se sedaj niso več umikale v večja središča le po načrtih generala Robottija, ampak so se morale pod pritiskom partizanskega orožja neprostovoljno in z begom reševati v večja naselja, kot je to n. pr. storila italijanska posadka v Zužemberku 13. julija 1942.

Ta nepričakovana ofenzivnost in razmah partizanskega pokreta je zmešal Robottiju račune in načrt Primavera je bil opuščen. Robotti se je celo v Ljubljani sami čutil ogroženega in je pričakoval, da bodo partizani napadli tudi Ljubljano, in da bo istočasno v njej izbruhnil upor. Zato so v Ljubljani začeli z vso naglico izpraznjevati zapore in politične jetnike prepeljavati v Italijo, aretirane osumljene pa začeli odpeljavati v nova koncentracijska taborišča v Gornaru, v Monigo pri Trevisu in v vojašnico Chiesa nuova v Padovi.

Na enem izmed Jadranskih otokov taborišče, ki bo lahko sprejelo do 20.000 internirancev, 8. julija pa že sporoča, da bo to taborišče na Rabu.

Skupina hrvaških partizanov v rabskem pristanišču

Taborišče — mučilišče

Za taborišče so izbrali del polja v Kamporski ravnici med Evfemijskim zalivom in malim gričkom, imenovanim Muntež, ki nekako razpolavlja polje med Kamporskim in Evfemijskim zalivom. Ker so pričeli postavljati taborišče šele tik pred velikimi vojaškimi operacijami v Sloveniji, so mogli do prihoda prvih internirancev urediti le zaslišna upravna poslopja in barake za posadko, za internirance določeni prostor pa so samo ogradjili z bodečo žico, posekali v njem nekaj vinogradov in koruznih polj ter na njih razpeli male šotore, v katere so natrpali po šest ljudi.

Clan Vrhovnega sodišča LRS, Silverij Pakiž, ki je bil med prvimi interniranci na Rabu, je v svoji knjižici »Rab«, izdani in natisnjeni že leta 1944 v »Partizanski tiskarni« na svobodnem Rogu, tako opisal taborišče:

»Ze lego taborišča so izbrali italijanski fašistični oblastniki na tem otoku tako, da je bila z ozirom na klimo in druge okolnosti usodna za internirance. Nahajalo se je v ravnini na koruznem polju in peščenih, vlažnih mlakavih tleh. Kjerkoli so kopali preko enega metra v globino, so našli vodo, mestoma že na pol metra. Taborišče julija 1942, ob prihodu prvih internirancev, sploh ni bilo pripravljeno za svoje namene. Z ljudmi so spočetka postopali kot s psi. Oddelili so očete od družin. Nihče ni smel niti pogledati iz šotora, sicer je zapel bič po njegovem hrbtu.«

27. julija 1942 so v to taborišče privedli prve stotine interniranih moških, žena in otrok in ni čuda, da so že po enem tednu začeli umirati prvi otroci in stari ljudje, ki so jih do 25. avgusta pokopavali še na pokopališču pri samostanu Evfemiji, od tega dne dalje pa na lastnem taborišnem pokopališču.

Kot so se vse bolj in bolj širile operacije italijanske vojske v Ljubljanski pokrajini in Čabarskem okraju, tako se je vedno bolj in bolj polnilo taborišče z bednimi izgnanci, ki dostikrat niso mogli s seboj vzeti niti najpotrebnejše obleke. Nud jim pa se je znašel ves bes fašističnih podivjanecv. Joža Pahor je 1. avgusta 1950 v »Književnih novinah« objavil članek o Rabu z naslovom »Tragom fašističnega zločina«, v katerem pravilno ugotavlja: »Oborožena fašistična tolpa, ki je tu mučila nesrečne žrtve, je bila do jedra »orupirana«; divjala je in trgovala z življenjem, ki je bilo namenjeno internirancem. Beseda kruh je dobila za izmučene in izžepa-

ne ljudi strahoten pomen, pomen življenja in smrti. Ciničen mučiteljev je iz te besede skoval psov: »cruchi« (kruki). S to psovko so zasmehovali bedne in umirajoče, ki so s posineli ustnicami prsili vsaj za mrvice — kruha.«

Pokojni pesnik Igo Gruden, sam rabski interniranec, pa je v pesmi »Umirajoči«, napisani v taborišču in posvečeni vsem, ki so za vedno ostali na otoku, pel:

Ko pal je mrak na domovino, po vseh vaseh so jih lovili in sem gonili kot živino; ker so svoj rodni dom ljubili, umirali so na Rab prišli.

Jesenski in zimski meseci 1942, ko je bilo v zaslišnem in nezadostno opremljenem taborišču natrpanih preko 15.000 ljudi od novorojenčkov do devetdesetletnih starčkov in starih, so bili najhujši. Umrljivost je dosegla na dan tudi število 89 in več.

Popolni neuspех tretje okupatorske ofenzive, ki se je končala 4. novembra 1942, in veliki preokreti na svetovnih bojiščih ter ponoven porast partizanstva pri nas, ki se z novoustanovljenimi brigadami že razraščala v narodno osvobodilno vojsko Jugoslavije in prehaja v ofenzivo, je italijanski oblastnikom vendarle nagnalo nekaj strahu pred bodočo odgovornostjo. Začeli so z razseljevanjem internirancev predvsem v taborišča na Reki, v Gornaru, Monigo in Višku.

Tudi Starihova Rozalija se živo spominja septemberskih dni v Cnomlju:

»Oficirji so divjali in jokali od jere, vojaklina pa je srečljiva v zrak od veselja in strelala makarone v järke. Lepi beli oficirski konji so se podili prazni po ce-

(rabski okostnjaki garajo) (risal St. Hotko)

Osvoboditev

Kot pa vse vojaške operacije italijanske vojske niso mogle kljub množičnim pobijanjem in interniranjem ljudi ter požiganjem vasi zloiniti partizanstva, tako vsa nasilja niso mogla zloiniti tudi upornega duha rabskih internirancev. Naj je zloglasni italijanski poveljnik taborišča, podpolkovnik Vincenzo Cutuli še tako divjal, naj so plačani ovaduh, kot znan izdajalec Mohar, še tako zalezovali naše ljudi, tajna organizacija Osvobodilne fronte se je v taborišču vedno bolj širila in zavest skupnosti med interniranci se je dvigala. V februarju 1943 so bili izvršeni že prvi začetki za osnovevanje posameznih osnovnih vojaških enot poznejše Rabske brigade. Kmalu so bile vpostavitvene tudi zveze z Narodnoosvobodilnim odborom v mestu Rabu in Okrožnim komitejem za Rab in Pag.

Padec Mussolinija 25. julija 1943 je bil prav vsakemu otipljiv znak bližnjega poloma Italije in osvoboditve, organizacija pa je bila že tako močna, da je taborišče sprejelo to dejstvo v največji disciplini in se ni dalo zavesti do kakšnih demonstracij.

Tudi kapitulacijo Italije 8. septembra 1943 je taborišče sprejelo mirno in povsem zapuščeno svojem Izvršnemu odboru, ki je takoj prevzel upravo taborišča v svoje roke, začel vojaško organizirati internirance in pripravljati povratek v domovino.

O tem delu nam govori nekaj dokumentov, ki so se rešili v današnje dni. Kako zmedeno in v strahu je bilo italijansko vojaško poveljstvo na Rabu, dokazuje poročilo IO taboriščne organizacije OF, izdano 8. septembra 1943 večer. V njem pravi:

»Rabski poveljnik je popoldne zavezal pogovor z našima zastopnikoma. Prišel je z vsemi starešinami. Premagal je v sebi strah, ki ga je imel pred nami in nam je dejansko dovolil vse, kar nam je kdoli edbil. »Saj ne vemo, kdo je naš prijatelj in kdo sovražnik«. Je obupno zaklecal. Našim stražam je dal že zdaj prepoved v roke, da bi ga ni branili pred vsakim sovražnim napadom. Priznal nam je, da je reč s spiski za domov bila le mamilo za upanje »na boljše dni«. Dopovedoval nam je, da se ne bodo Italijani nikoli borili ne proti Slovincem, ne proti Hrvatom, kaj šele

proti partizanom. Pač pa se bodo borili proti ustašem in Nemcem, našim skupnim sovražnikom. Kakor on, tako je proti večeru poudarjal tudi dežurni oficir našim zastopnikom, da so vse možnosti za organizacijo proste. Nista se mogla načuditi ne oficir ne poveljnik naši vzorni disciplini in samozavesti.«

V proglasu Slovincem in Hrvatom je taboriščni IOOF dne 10. 9. ob 10. uri dopoldne razglasil med drugimi:

»Za vedno so za nami leta suženstva. Odpirajo se vrata v svobodo, ko si bomo sami pisali svoje postavne in pravice. Ob tem slovenskim in velikim trenutku prevzema tukajšnji IOOF upravo taborišča v svoje roke. IOOF je edini zakoniti predstavnik naše narodne oblasti.«

In na drugem mestu istega proglasa pravi:

»Pred nami je nepopolna knjiga naše bodočnosti. Naša pravica in dolžnost je, da popišemo to knjigo z dejanji borbe, požrtvovalnosti in pripravljenosti na vse. Oddložimo se našim hrabrim bratom, očetom, sinovom. Borba je naša prva naloga, prva pravica in prva dolžnost... To zahteva od nas slovenski narod, to pričakujejo od nas naši svojci doma in borci na mejah naše domovine, to neizprosno terjajo od nas naši mrtvi tovariši!«

Takoj po kapitulaciji Italije je prišel s kopnega na otok Rab predstavnik NOV in ZAVNOH Toma Stošič, ki je skupno s krajevnim NOO Raba in IOOF vodil pogajanja z italijanskim vojaškim poveljstvom. Italijanska posadka je morala odložiti orožje in je na jadrnicah pod partizansko stražo zapustila Rab. Z odloženim orožjem pa se je povsem opremila Rabska brigada. 13. septembra 1943 ob 17. uri so se bivši interniranci poklonili spomenu umrlih s svečano komemoracijo na pokopališču, zatem pa so oddelki brigade izvršili še napad na sovražno posadko v Osoru na Cresu. V taborišču so aretirali ovaduha Moharja in vojnega zločinca Vincenza Cutilija — bivšega poveljnika taborišča. Prvemu je sodilo taboriščno sodišče že na Rabu, drugi pa si je v strahu pred procesom v zaporih v Crikvenici prezal žile. Mrtvega so pripeljali nazaj na Rab in ga poleg ovaduha Moharja pokopali pred vhodom na internacijsko pokopališče. Tam ležita še danes, mrk opomin vsem, da noben zločin in nobeno izdajstvo ne ostane nekažnovano.

Rabska brigada pa se je vrnila na osvobodjene obale Hrvaškega primorja, pospremila tja tudi za orožje nesposobne sotrpine, sama pa krenila v vrste Narodnoosvobodilne vojske.

Taborišče na otoku Rabu izginja. Le spominski stebri označujejo posamezne oddelke in dele taborišča, Kamporsko pokopališče pa je za desetletno obletnico odeto v ves blek in sijaj, ki ga moreta dati le spoštovanje in ljubezen.

J. J.

Načrt o izselitvi vseh Slovencev

Namesto propadlega načrta Primavera je sedaj Robotti skupno s svojim neposrednim komandantom generalom Roatto snoval novi, vse obsežnejši načrt za izvedbo vojaških operacij v Sloveniji.

8. julija 1942 Roatta naroča Robottiju izvršitev in vodstvo oboroženih akcij, ki naj zdenejo v živo ne samo vojaške formacije narodnoosvobodilnega gibanja, ampak celotno slovensko prebivalstvo. V teh navodilih je že veliko govora o množičnih interniranjih vseh prebivalcev posameznih predelov pokrajine, kar se je kasneje stopnjevalo celo do načrtov o izselitvi vsega slovenskega prebivalstva sploh in o poselitvi Ljubljanske pokrajine z Italijani.

In tem načrtom naj bi v prvi vrsti služilo taborišče na Rabu. Množično interniranje slovenskega prebivalstva naj bi se izvrševalo vzporedno z veliko ofenzivo italijanske vojske proti partizanskim bataljonom in odredom. V ta namen sta bili XI. armadnemu korpusu ki je v divizijama Isonzo in Granatieri di Sardegna ter granitarni štel 42.146 moških in oficirjev, poslani v pomoč še diviziji Cacciatori delle Alpi in Macerata s skoraj 24.500 vojakov ter nekatere manjše enote V. armadnega korpusa in fašističnih legij. Tako je v ofenzivi, ki se je pri nas začela 16. julija 1942, sodelovalo nad 71.000 moških italijanske vojske.

Vzporedno z operativnimi načrti za italijansko vojsko so pripravljali tudi obsežne ukrepe proti civilnemu prebivalstvu, katerega je bilo treba odganjati v internacijska taborišča. Ker so bila dotakratna za to premajhna, je poveljstvo 2. armade na Sušku začelo pripravljati novo veliko taborišče. 30. junija 1942 je Roatta brzojavno obvestil XI. armadni korpus, da priprav-

mostu do bolnice so bili postrojeni oboroženi legisti in naju motrili izpod čela. Iznemada je nekdo zavpil: »Poglejte jih partizanske pr....« S puškinim kopitom je zbil Stritarjevo Majdo, ki je stala ob meni, na tla in bi jo ubil, če bi Italijani tega ne preprečili.«

Spomin se ji spet zastre, potem še pove:

»V pisarni dr. Vebleta smo si uredile mladinsko sobo, vedele pa nismo, kaj je za železnimi vrati ob strani. Naprosile smo partizane, vedevejeve iz Križaticje, naj nam izbijejo zapaha in so jih. Nankrat smo bili sredi domobranske literature, a čezno je bila razprostrta nemška zastava. Tako smo zvedele, da se bodo obesili legisti Nemcem za vrat.«

Drugi dan točno ob šestih je zautila sirena in Italijani so se izpred kandidijske bolnice napopili proti Strazi, Dvoru, Ljubljani in naprej po cesti proti madre d'Italia. Za njimi se je vlekel trop norih punčar, ki so prodale svojo čast in svoje slovensko za sladke besede »mia bella signorina« in za nekaj »romantičnih« večerov s tuji ob zeleni Krki.

Tovariš Papež, znan predvojni naprednjak in po 1943. letu partizan, pripoveduje, kako iz domobranskih hiš niti mihi niso lezle na svetlo v dneve, ko je Novo mesto proslavljalo osvoboditev.

... Kdo nam zemljo ukrade?

9. september je tudi v Cnomlju mogočno odjeknil. Partizanska Bela krajina se je odela v rože in odslej niso okupatorji nikdar več nezakazovano stopili na naše prvo osvobodeno ozemlje.

Fabjanova mati je dala v partizane štiri sinove. Lojze je že prve dni italijanskega gospodarstva odnesel štiri puške iz zadržanega skladišča, toda nekdo ga je izdal; zaprl so ga, sodili, toda iz zapora je ušel, preplaval Lahinjo in šel v partizane. Kot komandir prve belokranjske partizanske čete je padel na Gornjih Lazih med svojih fantov že prvo jesen vseljudskega upora, v novembru 1941.

Fabjanovi materi je internacija vrnila globoke brazde v čelo in obraz. Tri mesece Raba, devet mesecev Gornara. Toda niso je strelj. Dačakala je dan, ko so Lahji metali puške v Lahinjo in Trepi-

slovenski stavek, ki ga je do potankosti obvladal: Smrt fašizmu! Morda Novomeščani 9. septembra večer ne niso slutili, da je kapitulacija Italije šele začetek krvavega konca okupatorjeve oblasti, bili pa so odločni, da se bodo borili do zmag. Zato ni

čudno, da Nemci in legisti, ki so se med tem prekrstili v domobrance in vdrli v Novo mesto v oktobru, niso našli rož, ne partizanskih družin, ampak le na pol razpadle, zombardirane, zapuščene hiše in puščobo po cestah.

stah; vse je bilo križem kračem. Italijanska vojska je vse prodajala, precej jih je pa tudi trepetalo in so ljudem metali odeje zastoj in naročje, samo da bi se jim prikupili. Toda komaj smo Cnomlajci prišli do sate, so bile ceste že prazne in le tu pa tam se je še gugala kakšna zelena čelada v cestnem prahu. Prišli niso daleč, 2 km iz Cnomlja, do vasi Kočevarje. Tam so jih prestregli naši in jim pobrali vse, kar je dihalo po orožju.«

V Cnomlju so sredi ustvarjalnega dela, ki rad briše spomin na težke medvojne dni, ko je na tlehno klubujoče čelo merila puškina cev. Toda 8. in 9. septembra bosta Cnomlajcem vseeno velika spominna dneva, ki sta pred desetimi leti najvišje razpolnela vero v zmago in svobodo.

V.

... Na Slovenskem smo mi gospodar!

9. septembra 1943 so se v partizanskem Novem mestu razcvetale rože. Vse ulice in ceste so nemirno valovile. Polentariji so metali čelade v järke in ponujali riž in makarone. Za lire. V lire so hoteli pretopiti vse, kar bi ne mogli nesti v madre d'Italijo.

»Sinjorine« so si brezglovali pulile lase, kakor bi slutile, kako bodo kmalu partizanske žarke strigle navite kodrčke v občestni prah.

Beli so čutili, da takega neurja vse doslej še ni bilo in strah jim je silil v kosti. Trpali so se v bunkerje in sper lezli na svetlo, potem pa se klavirno vlekli za Italijani proti Strazi in od tam v hosto, nekateri pa proti Križem, Nemcem v naročje.

»Nikdar nisem hodil dopoldne v ofotario, a takrat so mi ljudje rekli, naj gremo gledat, kako se Lah vlecijo po cesti. Gledali smo žalostno procesijo skozi okno Novalove gostilne ob Rovovnu in takrat sem zavpil ob belčki, ki so marširali za njimi: »Le bežite za Italijani, belčki, dokler je še čas. Precej nas je stralo na oknu in jim vpilo zadnje poždeva, potem pa me je nekdo naznanil; kaj vem

kakšni tiči so še bili v gostilni in kdo je iztegnil jezik, da so me poslali v nemško internacijo.«

Stari More se razgreva ob spominih. Tri sinove je dal v partizane. Beli so ga vsako drugo noč metali iz postelje. Gregorčič in Povše, ki sta po vojni pela v Ameriki že novo mašo, sta nekoga večera zagrozila njegovi ženi, da bo čez pol ure plavala njena glava po Krki. Bilo je to komaj nekaj večerov po tisti strašni noči, ko so beli pobili Valantičeve. — Zato ni čudno, da je povedal zločincem v obraz, kaj o njih misli.

Na Drski so ljudje 9. septembra videli prvega Motohovega Toneta, in bi ga od veselja skoraj razrznali. Motohova hiša je dala pet partizanov. Potem šele so prihajali v Novo mesto prvi partizani. Utrujeni, izčrpani, in vendar odločni so z dekleti, terekami in ilegalnimi delavkami prevzemali magistrat v oblast. Sonja Lavričeva-Robič je bila zraven in pripravljala.

»Na komandi mesta smo dobile letake. Prozlas za meščane. Nabile naj bi jih v novomeški bolnišnici. Toda vse od Kandijkega

IZ NAŠIH KRAJEV

Po poteh Ljubljanske udarne brigade

V okviru proslav desetih obletnic ustanovitve X. ljubljanske udarne brigade, ki so jo proslavili pred kratkim nedeljo na Golem pri Ljubljani, se je napotila patrulja bivših borcev pod poveljstvom tov. Leopolda Vrtačnika ter partizanov Cirila Hrovata in Jožeta Skedlerja, da bi obiskala kraje težkih medvojnih borb. Patrulja se je pripeljala do Novega mesta v vlakom in bila slavnostno sprejeta. Nato je odkorakala v spremstvu novomeških partizanov v Podgrad, od tod na Uršna sela preko Gor. Sulic na Dolenjske Toplice. Povsod je bila patrulja prav prisrčno sprejeta in pogostena. V torek zvečer je prikorakala v Dol, Toplice, kjer jo je pričakalo številno občinstvo. Ki se je kljub zapovednemu obvestilu zbralo na kopaliskem trgu. Po pozdravnih nagovorih je predsednik občinskega ljudskega odbora Šobar povabil patruljo na slavnostno večerjo v krajevno restavracijo. Patrulji so se pridružili tudi domačini in razvila se je prijetna zabava ob spominih na težke borbe, ki so potekale v teh krajih. Prav tu je namreč X. ljubljanska brigada

dobila zaradi svoje hrabrosti naziv sudarnas. Patrulja je prenočila v Dol. Toplicah in se v jutro napotila proti Dvoru in Žužemberku. Obiskala je še Kočevje, Ilovo goro, Turjak, Zelinje in se v nedeljo vrnila v Ljubljano.

Nov gasilski dom v Lipovcu pri Dolenji vasi

Nedeljo 23. avgusta so Lipovčani kar težko pričakali. Na ta dan je bila otvoritev novega prostornega gasilskega doma. Prvi gradnji doma so sodelovali prav vsi vaščani; eni z lesom, drugi z delom, vsi pa z denarjem. Na pomoč so prisloščile kmetijske zadruge Ribnica in Dolenja vas ter Kmetijsko-gozdarsko gospodarsko in gradbeno podjetje »Zidars in Kočevja«.

Vaščani Lipovca se najlepše zahvaljujejo za pomoč predsednika gasilskega društva Henigmanu, poveljniku gasilske čete Dolenja vas — Pogorelcu ter prvemu članiku Rusu, kakor tudi celotnemu odboru gasilskega društva Dolenja vas za vse in kaj se ne sme Vinjenosti ni olajševalna okolnost!

Novi gasilski dom, ki je z rastel takorekoč čez noč, stoji sredi vasi ter je vsem vaščanom, predvsem pa mladim gasilski četi v ponos.

iz Dolenjskih Toplic

Topličani bodo odpotovali na Okroglice z avtomobilom in tudi z vlakom. Med Topličani je več borcev prekomorskih brigad, ki so se po kapitulaciji Italije kot interniranci vključili med borce IX. korpusa ter se borili za osvoboditev naše Primorske.

Preteklo nedeljo je imela KZ Dolenjske Toplice redni polletni občni zbor. Iz poročil za razbirni funkcionalarjev se da razbrati, da je zadruga dosegla uspehe, čeprav so zaradi manjšega izseka gozdov kupčije z lesom povsem usahnile. Kmetijska zadruga bo pomagala živinorejcem pri ureditvi gnojišč in silosov, brez katerih si ne moremo misliti napredka v živinoreji. Sadržaji so premalo skrbeli za škropljenje proti ka-parju. Ta se je zato močno razširil in sadjarji bodo morali očistiti drevese vseh suhih vej in okužena drevesa odstraniti iz sadovnjakov. Občni zbor je zavrnil predlog, da bi kmetijska zadruga prevzela dolg KZ v

OBJAVA

Uprava dijaškega doma v Smihelu pri Novem mestu sporoča, da so sprejeti vsi študenti, ki so do sedaj vložili prošnje razen onih, ki so bili pisменно odklonjeni. Osebnina znaša 3.000 dinarjev mesečno in se vplačuje naprej.

S seboj naj dijaki prinesejo osebno perilo, pribor za osebno higieno, copate in zimsko odejo ter zdravniško potrdilo.

V domu se javijo dan pred pričetkom šole.

Uprava dijaškega doma Smihel pri Novem mestu

SI SKAČIMO ZA SADIJE

ročno, s hrastovim košem za 60 litr., v najboljšem stanju, ugodno prodam. Naslov v upravi Dolenjskega lista v Novem mestu.

Poljanah. Za novega tajnika zadruge je bil izvoljen tov. Jože Pelko. D. G.

Sin je z nožem ranil očeta

Pretekli teden se je gospodar Turk iz Malega Orehka 16 vrnal iz novomeške bolnišnice, kjer si je zdravil rano, ki mu jo je s kuhinjskim nožem povzročil sin. Napadel ga je v pijanosti in v pijanosti je tudi metal polena za materjo ter se z nožem v roki lotil sestre Mi-

mice. Oče se je bal iti domov, ker ga je strah, da bi ga sin ponovno ne napadel. Morda je res, da mu oče noče prepuustiti posestva in mu noče dovoliti ženitve, toda vsekakor bi se lahko sin z domačimi pametneje pogovoril kakor se. Tako pa mu šmarnica vse prepogosto jemlje razsodnost, in če ne misli prenehati z napadi na svoje roditelje, bi bilo dobro, da bi se za bodočnost brezvestnega sina začela zanimati Ljudska milica.

IZPRED SODIŠČA

Izposojeno kolo je prodal
Zidar Alojz Bučar iz Pleša pri Dol. Toplicah je delal na Mladici pri Semčiu. Ob neki priložnosti je izposojil kolo od upravnika »Mladice«, da se je peljal domov. Spotoma je to kolo prodal v Podturnu Ignacu Roglju za 6.600 din. Na sodišču je zetrjal, da je bil tako pijan, da ni vedel kaj dela. Tri mesece bo sedaj imel čas, da v zaporu dobro preuči, kaj se sme in kaj se ne sme. Vinjenost ni olajševalna okolnost!

Protest s krampečami
Franc Rifelj, Martin Berus, Ivan Zagorec in stariji mladostnik R. J. vsi iz Zdinje vasi so med drugim kopali vinograd 25. aprila letos. Ker jim baje lastnik ni dal dovolja pijače in hrane (najbrž je bilo pijače prevred) so v znak protesta s krampečami razbili vrata na vodnjaku, dve steklenici in eno ogledalce, polomili nekaj kolov in tri lastnika in sosedu. Vsa škoda je bila ocenjena na 9.650 din. Skodo so deloma povrnili že v nekaj dneh, senat okrajnega sodišča v Novem mestu

sme prekupčevati brez dovoljenja. Kazen 10.000 din, ki se v slučaju nezterljivosti spremlja v 50 dni zapora, na katero jo je obsodil senat okrajnega sodišča v Novem mestu, naj bo opomin tudi drugim, da je tako prekupčevanje kaznivo.

Protest s krampečami
Franc Rifelj, Martin Berus, Ivan Zagorec in stariji mladostnik R. J. vsi iz Zdinje vasi so med drugim kopali vinograd 25. aprila letos. Ker jim baje lastnik ni dal dovolja pijače in hrane (najbrž je bilo pijače prevred) so v znak protesta s krampečami razbili vrata na vodnjaku, dve steklenici in eno ogledalce, polomili nekaj kolov in tri lastnika in sosedu. Vsa škoda je bila ocenjena na 9.650 din. Skodo so deloma povrnili že v nekaj dneh, senat okrajnega sodišča v Novem mestu

ODLOK o plačevanju vodarine v Novem mestu

Na podlagi 22. in 118. člena ter 2. in 16. točke 78. člena Zakona o ljudskih odborih, mest in mestnih občin (Ur. list št. 19.90/52) 4. točke odločbe o državnih ohranilih, ki smejo predložiti ceno in tarife (Ur. list FLRJ št. 30.486/52) in skladno z 8. členom Zakona o prekrških (Ur. list FLRJ št. 428/51) je ljudski odbor mestne občine Novo mesto na seji dne 7. julija 1953 sprejel:

ODLOK o plačevanju vodarine za porabo vode iz mestnega vodovoda v Novem mestu
1. člen
Dokler uprava mestnega vodovoda ne bo imela v zalogi dovolj vodenerov, da bi z njimi pre-

skrbela odjemalci vode se bo za računala vodnar na povlačno po naslednjem pravilniku:

- Prebravici ki stanujejo v območju mestnega vodovoda in imajo v lasti, v uporabi ali na iznajmo vodovodno inštalacijo ne glede na starost in količino porabljene vode:
 - v krajih vodovodnega omrežja s stalno ali delno dnevno vodo osnovno vodarino od osebe mesečno po 25 din od urejenih kopalnic do dajno vodarino od osebe mesečno po 10 din
 - in v krajih vodovodnega omrežja s stalno vodo, kateri prispeva voda le od časa do časa ali si jo morajo prebravici nositi z sosednih krajev (Brest, Cerkevna ul., del Pr. št. 14/14, del Kanlerjeva ul., del Inč vasi) osnovno vodarino od osebe po 15 din
- Živino in prašičarje, ki uporabljajo vodo z mestnega vodovoda za napajanje živine ali prašičev za kuhinje prašičev krme za čiščenje živali in posede, ako ni dovoljen z njimi kas povlačni znesek:
 - za govedo in konje od glave mesečno po 20 din
 - za prasice in drobnico (svina, konj) od glave mesečno po 10 din
- Gospodarska podjetja, obrti in gostinski obrti ustanove, zavodi in uradi plačajo po 50 din za vsi delovno porabljeno vodo. Približno koliko porabljene vode določi Svet za komunalne zadeve s pomočjo tabele o anal. (členi) potrebi vode stalvnetih obrtov — približno v medsebitni kniti »Izdelna gradivnih oblik« iz leta 1940 ustreževajo vrsto, način in delovni čas obrto, vanja oziroma nevolanja, število zaposlenih oseba in druge okoliščine, ki vplivajo na uporabo vode. Po Svetu določeno pavlino vod. dajno sporoči uprava mestnega vodovoda posameznik odjemalcem v 8 dneh po določitvi.

pa jih je za to junastvo obsodil Riflja in Berusa na 20 dni zapora, Zagorca in J. R. pa vsakega na 10 dni zapora, vse pogojno za dobo dveh let. Vsi so obljubili, da se bodo popobjšali.

Sosednje sadno drevje je klestila
Jožeta Turk iz Vrha pri Hlinjah je sosed Marjti Blatnik blizu meje poglobil 3 mlade češnje, velik oreh in hrusko pa je oklestila do vrha. Trdila je, da je to napravila, ker ji je drevje delalo škodo s senco, priče pa so potrdile, da je bil na primer oreh oddaljen od meje deset metrov, pa tudi ostalo drevje ni bilo čisto na mejl. Turkova bo za to dejanje 15 dni sedela v zaporu, plačati pa mora tudi stroške sodnega postopka in 300 din povprečnice.

Odjemalci morajo naznaniti upravi mestnega vodovoda vsako

spremembo v številu stanovljev, če bivajo več kot mesec dni v njihovi zgradbi; vsako spremembo v številu goveda, konj ali drobnice, ki jo vzdržujejo odjemalci sami ali njihovi stanovljevci; zgradbi ter vsako bistveno spremembo v že obstoječi vodovodni inštalaciji in vsako novo vodovodno inštalacijo.

3. člen
Vsaka bistvena sprememba v že obstoječi hišni vodovodni inštalaciji ali vsaka nova vodovodna inštalacija se mora obvestiti pristojni v upravi mestnega vodovoda; ki izda prošnjo pisemno dovoljenje; na podlagi česa se sme šele izvršiti zapovedno delo.

Pristavitelj za novo priključitev na mestno vodovodno omrežje je treba priložiti situacijski načrt nepremičnine, ki naj bi bila prikličena mestnemu vodovodnemu omrežju in naznači projektirane vodovodne inštalacije; pristavitelj za bistveno spremembo že obstoječe hišne vodovodne inštalacije pa le načrti sprememba, v obh pripravi s podpisom vodnih inštokov.

4. člen
Sporne vode do hišnega vodovoda sme izvrševati le mestno vodovodno inštalacijsko podjetje, ki tudi nadzira, preuči, in preskusa naprave v zasebnih in javnih zgradbah in na zemljiščih.

Pravico izvrševati vodovodne naprave v zasebnih in javnih zgradbah od hišnega vodovoda imajo tudi zasebni inštalaterji z obrtnim dovoljenjem.

5. člen
Za novo priključitev hišne ali kakršnokoli vodovodne inštalacije plačajo upravi mestnega vodovoda obrtni in industrijski obrti 1.000 din, drugi kmetijski obrti 500 din.

6. člen
Upravi mestnega vodovoda se mora naznaniti tudi vsaka sprememba v lastništvu z vodo iz mestnega vodovoda, oskrbovane neodrejenimi nakazanimi na den, ko se preneza nepremičnine. Z dneva prevzema nepremičnine priložijo vse pravice in obveznosti v zvezi z vodovodom na novega lastnika.

7. člen
Uprava mestnega vodovoda sme zaradi kontrole vsak čas pri poljubnem potrošniku z vodovodnem preskusni določeno porabo vode. Ako se ugotovi pri takih kontrolah, da imajo potrošniki najmanj 1 mesec za zbiranje potrošnih, kot jo je prevzel Svet za komunalne zadeve za podlago določitvi pavlinske vodarine, mora uprava mestnega vodovoda izvršiti vodarno na za znesek, ki ustreza z vodovodom ustrojeni množini porabljene vode.

8. člen
Vodarina se obračunava in plačuje mesečno za nazaj.

9. člen
Če odjemalec kljub ponovnemu opominu ne plača dveh zaporednih obrokov zapadle vodarine, mu uprava mestnega vodovoda lahko ustavi nadaljnjo dobavo vode. Voda se mora odne šele tedaj, ko odjemalec poravnava vse zaostale z zaupnimi obremenitvi in plača za stroške ponovnega priključka 200 din.

10. člen
Sernaki podnastavilci se štejejo za družinski člani odjemalca in se njihovi deleži vodarine računava na eni celni, ta pa jo izterja od svojega podnastavilca.

11. člen
Pri začetni izdatni uporabi vode iz mestnega vodovoda (napojnost, ne vodnjakov, gasilne ama, uporaba vode na gradbiščih in podobno), ki pa se mora povsem plačati vnaprejšnjem potrošniku vodovoda, določi uprava mestnega vodovoda pavlino vodarino na bazi 50 din za eni delavsko oziroma domovno potrošeno vodo.

12. člen
Kolkor ni delanja stroše kaznivo po družni predstavi se kaznuje z denarno kaznjajo do 2.000 din:

- kdor samovoljno veliči hišni oziroma zemljiški vod na mestno vodovodno omrežje;
- kdor samovoljno zapira ali odpirava ventile, zasukne in hidrate na mestnem vodovodnem omrežju;
- kdor uporablja vodo v name, da se iz njega brez potrebe izteka vodo;
- kdor brezvestno trati vodo iz mestnega vodovoda.

13. člen
Ta odlok začne veljati z dnem objave v Uradni listu LRS, objavi pa se mora tudi v Dolenjskem listu in po mestni razglasni postaji.

Dobro odloka se uporabljajo od 1. januarja 1953 dalje.
St. 806/1.53
Novo mesto, dne 7. julija 1953
Predsednik LO MO:
Alojzij Ivančič, I. F.

Mali oglasi

UGODNO PRODAM sadni mlin in stiskalnico za sadje (stiskalnica ima litoželene podstavke in hrustov kož za 60 litrov vsebine). Po dogovoru zamejajam oboje tudi za suha bukova drva. Naslov v upravi lista.

PRODAMO dva težka voza — rabljena — z dirjo in kmetičskimi. Cena po dogovoru. Elektra, tovarna za elektro tehniko Kranj.

PRODAM travstveno distonično harmoniko (kaučuk). Naslov v upravi lista.

ZAHVALA
Okrajni odbor Rdečega križa Novo mesto se najlepše zahvaljuje Društvu prijateljev mladine Novo mesto za podarjenih 20.000 dinarjev. Denar je namenjen za vzdrževanje zdravstvene kolonije v Savudriji.

Obvestilo

Vsa podjetja in ustanove obveščamo, da bo vozil na **Zagrebski** telesni Futnikov modern avtobus dnevno izpred poslovalnice ob 6. uri jutraj. Interese naj se prijavijo naprej.

PREKLIC

Podpisana Avgustina Tina iz Cerovca preklicujem, kar sem zaljivega govorila zoper družino Sparovec iz Cerovca, ob čem pa prosim, da družina Sparovec pusti na miru tudi mene.

Avgustina Tina
Cerovec, pošta Dol, Toplice

PREKLIC

Mojnik Ivan iz Zelje St. 51. Kočevje, avtomehanik, preklicujem vse, kar sem neresničeno govoril o Plešarju, Edvardu, avtomehaniku iz Kočevja št. 100 in se mu zahvaljujem, da je odstopil od tožbe.

PREKLIC

Hribar Stanko, elektrotehnik iz Kočevja 271, preklicujem vse, kar sem neresničeno govoril o Plešarju, Edvardu, avtomehaniku iz Kočevja št. 200 in se mu zahvaljujem, da je odstopil od tožbe.

Partizan TELESNA VZGOJA

NOGOMET

TVD PARTIZAN (Novo mesto): SD DUBLICA (Duplica)
Mladičini 7 : 4 (3 : 1),
Clanji 6 : 5 (2 : 3)

V nedeljo popoldne so prišli maloštevilni gledalci na svoj račun, saj so bili priča kar 22 golov, od teh nekaj prav učinkovitih. Le škoda, da si Novomeščani niso v večjem številu ogledali tega zanimivega spreda. Mladičini se daj v splošnem lepo igrati. Bili so dosti borbeni in so se prav lepo sporazumevali. Nekaj mest je še slabo zasedenih, skoraj za razred boljši od ostalih so bili Borut, Pavelič, predvsem pa Tonia, ki je nasprotnemu vratarju nasul v mrežo kar 5 golov. Po enega sta dala Cavlovič in Valič. Precej poguma in talenta je pokazal tudi domači vratar. Nasprotnik je bil sicer fizično močnejši, tehnično pa slabši. Spritlo discipliniranih moštvo je imel sodnik lahko delo in je svoj nalog dobro opravil.

200 gledalci je dobro sodil

SD BRANIK (Maribor) : TVD PARTIZAN (Novo mesto)
3 : 1 (15:13, 9:15, 15:13, 15:12)
Nalটেজ tekmo jesenskega delo odbojske lige so Novomeščani odigrali v nedeljo dopoldne v Mariboru proti večkratnemu prvakovi Braniku. Tudi letos se Branik nahaja na čelu lestvice in je del na skupnem treningu za sestavo slovenske reprezentance čez 6 svojih igralcev Nihel ni pričakoval, da se bo mozel Partizan kaj prida

Med novomeškimi športniki

vlada že nekaj časa želja po ustanovitvi športnega društva, ki bi povezovalo vse športne panoge, jih gojilo in krepilo. Nogomet — tako razširjena in priljubljena igra po vseh krajih — se v Novem mestu pod doseganjimi pogoj nikakor ne more razmahati. O kolesarskem sportu, o težki atletiki in še nekaterih drugih panogah ni ne duha ne sluha. Tudi nekateri dosedanj dogodki na nogometnem igrišču narekujejo nujnost krepkega in enotnega vodstva naših mladih in najmlajših športnikov, katerim poleg osnovnega športnega znanja primanjkuje predvsem discipline, predanosti društvu, tovarštva, samoiniciative, požrtvovalnosti itd., skratka: našim vzgojiteljem, prijateljem športnega udejstevanja, vsem sedanjim, nekdanjim in bodočim vodnikom se nudi, najširše polje vzgojnega dela med športa željno mladino.

Pripravljalni odbor za ustanovitev društva je že dalj časa na delu. Preden stopi pred javnost z ustanovnim obnim zborom, iskreno vabi vse nekdanje športne delavce, pa tudi vse one, ki kakor koli žele sodelovati pri športni vzgoji naših mladine, da se pridružijo iniciatorjem in s skupnimi močmi položijo temelje krepkega športnega delovanja novomeške mladine. Naj se zopet uveljavlja novomeška belo-zelena športna barva, naj zopet odmeva naš borbeni Elan — na plan!

Telesno-vzgojno društvo Partizan v Novem mestu bo z ustanovitvijo športnega društva samo pridobilo, ker se bo razbremenilo nekaterih panog, ki so povsem športnega značaja. Na ta način bo laže uresničevalo načela splošne telesne vzgoje in se v svoje načrtno delo še bolj poglobilo.

Svoje bosta obe društvi v svoje vrste vključili čim več mladine in jo vzgojili v krepke in odporne državljane, branilce naše socialistične stvarnosti in neodvisnosti, bosta imeli prijetno zavest, da sta imeli polno lotiti svoje naloge in izpolniti obveze, ki sta jih dolžni skupnosti. To upravičeno pričakujemo!

Drobtine iz dolenjske popotne malhe

matično goje tamkašnji pojbe. Ob vsaki kapljici pijače se zavedajo, da je veselje. Ta lepi lokalni občija so seveda uprizarili tudi na dan občinskega praznika. Najbolj hecno je, da po navadi pri takim nastopu vedno odnesejo precej golov v obliki bunk in zmazarjalci in premaganici.

Po ovinku sem se napotil v Novo Sisto, kjer tamošnji patri le vedno žive pod visom starih, »dobrih« časov, ko so lahko ukazovali raj in ji naročali s prižnice, kaj je treba vse zgarati, da si prislužiš nebesa. Po tem starem preperelem receptu so nedavno pozvali vernike kar s prižnice, naj vendar popravijo pota, ki drža naravnost in nikamor drugam kot na — farovski parcele. Za delo bodo že prejeli bogato plačilo na onem svetu. Sicer ne vedo nič natančnega, kako je s takim plačilom na onem svetu, ker ni od tam že nihče postal služka nazaj na ta svet (kot to delajo, postavim, izseljenci iz zametstva; zato pa pari samo za sebe raje prejemajo plačilo kar sproti na tem svetu). »Plačilo na

občini, kjer sede na tem kupčku tisočakov, mislijo, da se bodo gozdovi obnovili in pota popravila sama od sebe.

Se za dne sem jo ta dan primalah v Slovensko vas pri Kočevju, kjer sem spet naletel na veselico. Tokrat so jo kot najboljši primeren način kulturnoprosvetnega dela priredili »frontovci«. Res je bila veselica na dostojni kulturni »višini«. Večina gostov je imela ob mojem obisku kakih 50 ali več maliganov, največ pa prav gotovo tista zastopnica nežnega spola, ki je na plesišču pastila risti del perila, ki se imenuje tako kot moške hlače, samo v pomanjevalnici.

Kislega obraza in misli sem jo primalah proti večeru v vas Breg pri Stari cerkvi, kjer sem spet padel na veselico, tokrat veselo zelene bratovščine iz Kočevja. Lačen kot sem bil, sem naročil klobaso. Stro dim so mi jo zaribali, da sem kar debelo pogledal. Pojasnili so mi, da je cena takega zmačk, ker so klobase pripeljali iz Ljubljane in seveda zanje niso dobili polovične vožnje. »Pa so zato kaj boljše, kakor če bi jih v Kočevju kupili«, sem jih nahruvil, potem pa odšel vse razočaran spat v Kolodvorsko restavracijo v Kočevju. Report in najzbranejšee klevetice so me zjutraj vrgle iz postelje.

»Jaka, Jaka, ti premetnanti Jakoc, vstani že in pridi nam stehitati seno,« so vpili vozniki,

polzevo leze nazaj v zadrudni sektor in so že gozlici z vazelino javnega tožilca, če ne bo bilo hitreje.

Dasi ves zbit in truden kot davčni izterjevalec, se v Novem mestu nisem mogel odrei silno lepemu vabilu, ki je bilo pribito na baraki športnega stadiona v Stemburjevi ulici in se je glasilo tako: »Vabilo na masovni stanek vseh opravljivih bab klepatulj, ki se bo vršil dne 19. VIII. 1953 ob 7.30 zvečer na dvorišču. Vabi se vse članice in ostale milostive gospe in gospodične, ki

želijo pristopiti v članstvo. Predsednik...»

Tega zanimivega sestanka sem se udeležil kot opazovalec. Razprava je bila živahna, čeprav je, kot so trdili, manjkala sklicateljica. Navzlic odsotnosti so sodelujoči sklenili, da to gospo izvolijo za častno predsednico. Bojda je doma tako zaposlena s postopkom metanjem in učenjem slovenske

Se v Suho krajino sem skočil na pogreb Lovske družine, ki jo je spremljalo krdo do 30 divjih prašičev, nato pa sem s kmeti vred potočil solzo za pošrtim krompirjem in uničeno koruzo letošnjega pridejaka. Zdalj plem profinjno (krolikokrat sem jo žel), da bi lovci od drugod malo bolj streljali po tej zverjadi in vas do prihodnjih pozdravljami! Vsi Janez

17. oktobra bo na Dobrničju proslavljena deseta obletnica I. kongresa AFŽ Slovenije

V torek 25. avgusta je bila v Novem mestu širša konferenca AFŽ okraja Novo mesto, na kateri so bili poleg številnih žena navzoč med gosti predsednica Glavnega odbora AFŽ Angela Ocepko, sekretar okr. odbora SZDL Jože Plavec, zastopnik JLA in drugi.

Po izbrnem poročilu o vlogi žena za dvig socialistične zavesti, ki ga je podala Ema Murarjeva, se je razvila živahna diskusija.

Tovarišica Vidmarjeva iz Zagradca je kritizirala poslovanje tamkajšnje zadruga, ki se ne potrudil dovolj pri odkupovanju kmetijskih pridelkov, da bi ljudem omogočila šim boljše in hitrejši zaslugek in možnost nabave industrijskih predmetov. Zena tega okraja so že večkrat opozorile na napake in nepravilnosti, kar kaže da so živo zainteresirane za razvoj občine.

V imenu žena zadržujejo je Ana Florjančičeva govorila o seminarjih in tečajih, ki jih je organizirala ta sekcija in jih je bo. S pomočjo takih tečajev so žene na podeželju začele spoznavati prednosti higienične mleka, gojenja semen, sadja in zelenjave ter konzerviranja.

V Mokronogu bodo žene v zimskih mesecih na tečajih izdelovale iz ličknanja, sirka in žime razne predmete, s čemer bodo nekaj zaslužile, hkrati pa se bodo na tečajih tudi politično in kulturno izobraževale.

Zena s podeželja je predvsem zanimalo vprašanje, zakaj zadruge ne odkupujejo sadja in zelenjave. Tovarišica iz KZ Senjterjeve je pojasnila, da je pri njih zadržujo odkupovala sadje po 12 dinarjev in ga odpremila v Novo mesto. Tu pa ga je trgovsko podjetje prodajalo tudi po 30 dinarjev. Jasno je, da kmetje upravičeno kritizirajo, saj so kot proizvajalci prejeli za kilogram sadja manj kot podjetje, ki ga je samo pro-

dajalo. Zene so predlagale, naj se to stanje enkrat za vselej uredi.

Tovarišica Angelca Ocepko je dala nekaj smernic za bodoče delo žena v mestu in na vasi, Sonja Sajetova pa je govorila o nalogah žena združnic.

Ob zaključku konference so žene sprejele več važnih sklepov za politično aktivizacijo,

zboljšanje delovnih pogojev žena v mestu in na vasi, za organiziranje raznih tečajev, pravilno vzgojo mladine, sodelovanje žena v raznih odborih itd. Govorile so tudi o 10-letnici I. kongresa AFŽ, ki bo 17. oktobra v Dobrničju.

Za delegatki za zvezni kongres AFŽ Jugoslavije sta bili izvoljeni tovarišici Ema Murarjeva in Tilka Strniševa.

Dva kralja brez kraljev

V Parizu sta na »počitnicah« dva ubežna kralja: bivši egiptovski kralj Faruk in bivši jugoslovanski kralj Peter. Kaže, da je Faruk bolj na kraju z denarjem kot Peter. Faruk je kupil za ženo Narriman zapeljivo uro, katere pa ni plačal. Ko je pariški urar zvedel, da je Faruk v Parizu, je hotel za ta dolg zapleniti Farukovo osebno prtljago. To je preprečilo francosko zunanje ministrstvo, pod čigar varstvom se baje Faruk nahaja.

Bivšemu kralju Petru, ki je zaposlen pri nekem newyorškem podjetju, menda še ne gre tako slabo, čeprav se tudi njemu pripeti kaka zaplemba osebnih stvari za stare dolgov. Kot poročajo tujji časopisi, si je Peter Karadžević najel celo vilo v nekem

znanem francoskem letovišču, kjer bo prebil počitnice vse do oktobra. Najavil je več prireditev za povabljenе goste, med temi tudi bikioborbo. Biki je to predstavo je naročil baje kar iz Španje.

Sicer pa je Peter že vajen bikioborbo, saj sta imela podobno bikioborbo v stari Jugoslaviji s princem Pavlom za prestol, potem pa sta oba sfrčala. Peter si lahko dovoli take počitnice in prireditve, saj sta on in njegova rodbina pošteno skupila državno blagajno stare Jugoslavije.

Vladimir Lamut: Ob Krki

(litografija)

Primostek

Belokranjska pripovedka

Blizu Metlike je vas Primostek. Mimo vasi teče rečica Lahinja, čez njo pa se vzpenja lesen most. Belokranjski pripovedujejo, da se je ta vas v starih časih imenovala Mostek. Ko pa so prišli Francozi v naše kraje, so se na svojem pohodu po Beli krajini ustavili tudi v Mostku. Ljudem so jemali živino za vojsko, pobirali fronte in lovili mladeniče ter jih pošiljali na vojno.

Tega jim Moščani niso pozabili. Ko so se Francozi umikali skozi Belo krajino nazaj v svojo domovino, je neki francoski vojak onemogel zaostal za svojo četo. Skril se je pod leseni most. Ko pa so

ga vaščani opazili, so navali na dani, da bi ga utopili v Lahinjo. Vojak pa se je v smrtnem strahu oprjel lesenega stebra pod mostom in zagazil v Lahinjo. Razjarjeni vaščani so ga hoteli odtrgati od mostu, ker pa se jim ni drugače posredilo odtrgati Francoza od mostu, so mu odsekali prste na roki. Vojak, ki je znal nekaj slovenskih besed, je kričal: »Jaz nisem tat! Jaz sem samo prijatelj mostek...«

Ko je vojak končno utonil, so se vaščani skesali svojega dejanja. V spomin na žalosten dogodek so svojo vas preimenovali v Primostek...

Novomeški strahovi

Jo, kdo so te prikazni! Jih mika noč rodi, da dirjajo po cestu in strašijo ljudi!

Nel To so kolejarji brez zvonca in luči, kot blodni se podijo in »žegna« zanje nil

36 mož je imelo 86 žena

V mestecu Short Creek v ameriški državi Arizona je mestna policija napravila svojevrstno hajko in aretirala 36 moških, ki so imeli skupno 86 žena, rodilo pa se je v tem mnogozensku nič manj kot 264 otrok, torej nekaj več kot sedem otrok na enega očeta. Preiskava je ugotovila, da so 15 letne deklice šle v tako mnogozensvene zakone. Zlasti so bili vneti pristaši svojevrstnih zakonov moških, medtem ko se je veliko žena temu upiralo. Zaprti moški so se zagovarjali s tem, da so pristaši mormonov, to je posebne verske sekte.

Policijski organi, ki so zadevo raziskovali, trdijo da nudijo otroci, ki so se rodili v teh zakonih tako žalostno sliko, da si tega ni mogoče predstavljati v najbujnejši domišljiji.

Utrinki

Nesmrtnost je v grobu ne da miru.
Za mladino je vse staro, dokler se sama ne postara.
Ljubezni ni vselej roman; dostikrat je le vrsta spominov.
Moški niso bogovi, ženskih božanstev pa sploh ni.

Clovek ne trpi, ker se mu želje ne izpolnijo, temveč zato, ker preveč visi na njih.

Cim manj mislimo nase, tem srečnejši smo.

Se ljudje, ki ne slišijo prej, dokler jim kdo ušes ne poreže.
Ne moremo reči, da bo bolje, če bo drugače; toliko pa lahko rečemo, da mora biti drugače, da bo bolje.

Kako srečno bi lahko marštko živel, ko bi se brigal tako zase, kakor se briga za druge!

Nekaj starih okroglih

SRČA

Ko je slavni Voltaire nekoč slišal, da je strela udarila v samotan in ni ubila niti enega meniha, temveč napravila le nekaj škoda na stavbah, je smešljaje menil: — Srčno so imeli ti božji služabniki! Če strela ne bi udarila v kapelico, temveč v jedilnico, bi bila najbrže ubila do zadnjega vse.

NEDVOMNO

Torej si oženjen? — Dal — Srečno? — Sevedal — Ali žena dobro kupa? — Nel — Pa zna vsaj dobro gospodinjiti? — Nel — Kaj pa zna poteti? — Petil — No, potem bi bil pa kanarček cenejši.

NEPORAZUM

Torej tovarišica, zdaj sem vas temeljito preiskal. Na srcu ne najdem nič posebnega. Lahko vam rečem: vaše srce bi moral imeti. — O, gospod doktor, saj sem je — prostal!

SE ENA

Na svojem obisku v podeželskem mestecu je vladni zastopnik zelo hvalil županovo delovanje: »Z zadovoljstvom sem slišal, da ste v zadnjem času v mestu ustanovili več koristnih naprav.«

Ves ponosen odgovori župan: »Da, odkar vozijo avtomobili skozi naše mesto, smo organizirali bolničarske tečaje, nadalje javno obvezovalčice in tudi razpisali mesto zapriženega ocenjevalca ikode. Naš policaj je dobil motorno kolo, da more zasledovati šoferje, ki hočejo zbežati, mestna bolnišnica pa se je povečala za deset postelj.«

LASKAVO PRIZNANJE

— Ali ste čitali moje pesmi? — Da, med njimi sta dve, ki bi ju Prešeren ne mogel speniti. — Lepo se to sliši. Le kateri sta to? — Tista o kisu in tista o radu.

IZ PREDAPRILSKE...

Policaji: »To je zdaj že petič, da so vas na tem kraju pretepli. Ali imate toliko sovražnikov?«
»Ne, ampak zelo sem podoben davčnemu izterjevalcu.«

MEDICINSKO PREDAVANJE

— Na lobanji tega moža se vidi, da je bil vedno jezlivo in nasilen.
— Tovariš profesor, ali ni verjetnejše, da je bila takšna njegova ženat?

ISKREN ODGOVOR

Zdravnik: »Tovariš Lipnik, ali mi morete povedati, zakaj ima vaš zena podpluđe na hrbtu?«
»Seveda! Odkar je bolna, leži vedno na bitem ključu.«

ON ZE VE

»Oprostite, da vas nisem pozdravil, ko sem vas včeraj srečal v parku. Nisem vas spoznal.«
»Kako pa veste, da sem bil jaz?«

— Ata, ali se spominjaš, kje in kako si spoznal mamot?
— Da, bili smo pri kosilu — za mizo pa nas je sedelo trinajst.

— Nič ni lepšega od prve ljubezni!
— Ze res, toda jaz te imam kljub temu zelo rada.

Izseljenci!

Prešernova družba bo izdala letos 5 knjig in sicer:

1. Družinski koledar Prešernove družbe za leto 1934.

Koledar bo po svoji pestrosti in razkošni opremljeni, katero je izdelal akademski slikar Pengov, predstavljal pravo revijo dela, uspehov in krasot naše domovine in bo zato imel trajno vrednost.

2. Cilirj Kosmač: »Pomladni dana.

Povest »Pomladni dana se dogaja med prvo in drugo svetovno vojno na Primorskem in govori o tragični ljubezni dveh generacij: o ljubezni kadetke — Božene in o ljubezni njenih staršev.

3. Ivan Ribič: »Stopinje v snegu in »Zgodba o zaključku.«

Oba povesti odlikujejo zanimivi opisi življenja v slovenski vasi. Polni sta napetih dogajanj. Prestreljivi zgodbi o ljubezni, o človeški veličini in vestnosti priklepata čitatelja od prve do poslednje strani.

4. Ivo Zorman: »Iz obročev.«

To mladinsko povest bodo zaradi napetega dogajanja in kipečega življenja radi brali stari in mladi čitatelji.

5. Copič, ing. Kostja in Osredkar: »Skrivnosti atoma.«

Kdor se želi seznaniti z najnovejšimi svedeži znanosti bo rad segel po tem poljudno napisanem delu o dosedanjih uspehih znanstvenikov na področju jedrske fizike.

Naročnina za vseh 5 brošuranih knjig je za Ameriko 3 dolarje, za Francijo 1.000.— franc. frankov, za Belgijo 150.— belgijskih frankov, za Holandijo 11.— holandskih forintov, za Nemčijo 13.— nemških mark, za Italijo 1.800.— lir in za Avstrijo 75.— šilingov.

Da bo Družba lahko krila vse stroške za izdajo teh knjig ne da bi bila prisiljena zvišati članarino, vabimo izseljenjske organizacije in posameznike, da se vključijo med ustanovne in podporne člane.

IZSELJENCI

Naročajte knjige Prešernove družbe!
Naš naslov: Prešernova družba, Ljubljana, Ulica Toneta Tomšiča št. 9, Jugoslavija.

Iz hiše priteče Danica. Bleda in z grozo v očeh zakriči:

»Molčite! Fašisti prihajajo! Popustita delo in se hočeta umakniti v kovačnico, a tisti trenutek se izza hišnega vogala s polizanim nasmehom prismeji k njima italijanski učitelj Enrico Bastiani.

Nabijata in pojeta... Nabijata in pojeta... Potlej zažvižgata in spet zapojeta.

Vsa preplašena priteče na predverje Tijčkova mati in v strahu zakriči da prevpije razbijanje klavir:

»Dede! Tijček! Kaj delata? Ali sta znorela?«

»Kaj delava? Pojevala se nasmehne ded in prestane z nabijanjem.

»Pojeta, da se razlega po vsej vasi. Pa kakšno pesem. oooo!«

»Kakšno?« se prične muzati stari kovač.

»Partizansko! Ali ne vesta, da imajo stene ušesa?«

Kričita, kakor da se vama mudi poklicati nesrečo nad našo hišo!

Zdajci se oglasi še Tijček. Teško klavirno spusti na zemljo in oprt nanj se zasmeji glasno in veselo:

»Pojeva, ker sva vesela, mama! Vesela sva, ker jih fašisti vsak dan bolj dobivajo po grbi, hahaha!«

»Oh, brezumneža...« zastoka mati.

»Nič se ne boj, mama! Nobenega makaronarja ni blizu!«

Potlej odide v kovačnico, kjer spet požene kovaški meh.

Zdaj se gospodinja s prosečim glasom obrne do starega:

»Vsi vi bodite pametni, oča, ki ste že stari, in ne izzivajte!«

Ne, tega bi ne smela izreči! V hipu se stari kovač razjezi. Sive obrvi mu zaštrle nad bliskajočimi očmi kakor jezu naježene bodice.

»Kdo izziva? Ali morda jaz, ki sem se v tej vasi rodil? Tukaj me je pokojna mati naučila slovensko govoriti in peti. Vsak ptič ima svojo pesem. Ptiča se po petju spoznata.«

Kaj naj bi zdaj vdova Bara še odgovorila staremu kovaču? Ali naj mu pripoveduje, kar stari že sam predobro ve? Naj ga spominja, da je minilo že leto, odkar Dobravčani niso več svobodni? Naj ga opozarja pred karabinjerji in pred italijanskim učiteljem Enricom Bastianijem, ki se skoraj vsak dan ob tem času sprehaja tod mimo v varstvu karabinjerjev in kupuje od žensk jajca ter kokoši, zraven pa opreza in vohuni?

3.

Kaj je iskal Enrico Bastiani v Dobravcah? Kdo ga je sploh klical v Belo krajino?

Okrajni fašistični glavar ga je poklical iz Italije, da bi naučil slovenske solarje italijanskega jezika. Namestil so ga na gradski osnovni šol. Prisel je, vojski fašizma, v izdano domovino in se po svoje boril za zmago fašizma. Ni nosil paske in šlema kakor vojak! Njegovi polizanj lasje, namazan z dišečo pomado so se svetili v soncu bolj ko jekleni

Dve lepi gostovanji v Metliki

V poletnih dneh, ko kulturno življenje v Metliki skoraj čisto zamre in se malone pol mesta preseli na Kolpo, je prav težko napolniti dvorano Fiklturnega doma. To so sprevdeli tudi člani SKUD »Dušan Jerbe«, ki so v juliju skoraj pred prazno dvorano kvalitetno zaigrali Priestleyevega »Inšpektorja« na obiskus.

Več sreče pa je imela folklorna skupina s Preloke, ki je 22. avgusta pod vodstvom domačina tov. Staneta Starešiniča, člana slovenskega tržaškega gledališča, pripravila lep večer, ki je navdušil številne gledalce. Vrsta živahnih kol in plesov, domači

tamburaški orkester in pevske solistične točke, v katerih je prednjačil tov. Starešinič, so vrgla navzoče, ki niso štedili s priznanjem. Takih večerov si Metličani še žele in kot čuje-mo, nas bodo Preločani za praznik ustanovitve XV. brigade spet obiskali.

Prav prijetno je bilo tudi gostovanje malega ansamba članov SKUD »Prežihov Voranc« iz Raven na Koroskem pretekli četrtak. Razni plesi, solistične točke, zlasti precizne in v občutjem izvajane točke harmonikarske kvarteta pod vodstvom tov. Metelke, ki je tudi nastudiral ves ostali program, so bile deležne lepega priznanja. Plemenita je tudi gesta nastopajočih, ki so vsa vstopnino poklonili za spomenik padlim borcem v Metliki.

Šmarnica ali direktor

Šmarnica vsebuje metilni alkohol, ki se razgradi v organsko in mravljično kislino. Tako lahko nastopi smrt že pri pivski mizi kar iznenada sredi najboljšega razpoloženja. Zgoditi pa se tudi, da po pitju ni ničesar posebnega opaziti, tako da ljubitelji šmarnice lahko redno opravljajo svoje poklicno delo brez težav do nastopa smrti. Opojenost za zastripitev z metilnim alkoholom ni tako značilna in prijetna kakor pri zastrupitvi z etilnim alkoholom, ki je v vseh drugih alkoholnih pijačah. V opredluju so organske okvare možgan. Te se odražajo v močnem glavobolu, izgubi ravnotežja, krčevitih bolečinah v zgornjem predelu trebuha in celo v osepitvi.

Vse to so suhoparne zdravniške ugotovitve, ki morda ne bodo imele na ljubitelje šmarnice nikakršnega vpliva. Dobro pa je, da se ob njih zamislimo, kadar sedimo za preporno mizo te škodljive tekočine.

Neznane koledarsko resnice

Kdo ve, da se nobeno stoletje ne more pričeti s sredo, petkom in nedeljo? Oktober se začel vedno z istim dnem, s katerim se začeljan januar. Isto soglasje opazimo med aprilom in julijem, septembrom in decembrom. Tudi februar, marc in november se začeljanjo z istim dnem v tednu. Junij in avgust delata izjemo. Ta pravila pa ne veljajo za prestopna leta. Navadno leto se prične in konča vedno z istim dnem. Stedljivim ljudem bi povedali še to, da si lahko vsak koledar prirahni za 28 let pozneje, kajti tedaj se v celoti in v podrobnosti ponovi.

Ali veste da...

— Je bil v 16. stoletju krompir prava redkost v Evropi in da takrat še nihče ni mislil, da bi si ga pripravil za jed?
— Na velikih severnoameriških prirehaj zrastejo do 10 m dolge kvave?
— dosežejo mehkiški kaktus — velblod hranj v svojem želodcu 250 litrov vode?
— uporablja v Orientu že več stoletij kačji strup za zdravljenje srenih boleznij?
— Je 138 metrov visoka Keopsova piramida, sestavljena iz dveh milijonov tristošoš kamnov?

4000 m filma o osvoboditvi gore Nanga Parbat

Nedavno smo poročali o osvoboditvi himalajskega velikana, visokega nad 8000 m, Nanga Parbat. Kakor poročajo je zmagovita avstrijsko-nemška ekspedcija prinesla s himalajskega pogorja okoli 4000 metrov posnetkov na barvastem filmu, ki ponazorijo predvsem vzpone te ekspedcije in velikane himalajskega pogorja.

V Združenih državah Amerike so v prvem polletju dosegli rekordno proizvodnjo televizijskih sprejemnikov. Proizvodnja je znašala 3.83 milijonov sprejemnikov, lani v istem obdobju je znašala 2.33 milijonov. Z letošnjo polletno proizvodnjo televizijskih sprejemnikov so v Združenih državah Amerike prekosili tudi rekord v proizvodnji televizijskih sprejemnikov iz prvega polletja 1950, ko so izdelali 4.46 milijonov teh aparatov.

Japonska je julija izvozila za 97.5 milijonov dolarjev raznih izdelkov. Junija je predstavljal japonski izvoz vrednost 102.7 milijonov dolarjev.

V vsako hišo Dolenjski list! Berite in širite Dolenjski list!

»Zelite morda, da vam ošlim svinčen?«

Nesporazum

LOJZE ZUPANC: 5

VELIKI DNEVI

Povest

»Prvi fašist, ki bi prišel tod mimo — A v hipu obmolknje, ker ne ve, kaj naj bi se zgodilo s tistim prvim fašistom.
»Kaj?« zastrmi ded vanj s toplim pogledom.
»S klavirnom ga bom lopnil po buticici! plane iz Tijčketa. »Potlej pa bom izginil v gozdove k našim.«
Grenko se nasmehne ded, a vendar mu v očeh zagori nekaj topliga, ljubečega. »Premlad si še otrok!« pravi iztrzenjeno.
»Nismo več sami!« kipi mlada krl. »Število borcev vsak dan raste. Vsak dan jih je več v gozdovih. Marentičev Jule je bil neumen, ker jih je čakal doma.«
»Dan maščevanja je blizu,« priklama stari. In zatem pričneta spet nabijati po železu. Nakovalo zavonji, kakor da bi pri fari veliki zvon bil plat zvona. Bolj iz jeze kakor iz veselja, ker je dan maščevanja blizu, zapojeta:
»In narodu skovali srečo s klavirnom našim bomo mi! Verjete sužnjevo, okrove težke, klavirno naše naj zdrobilo!

Iz hiše priteče Danica. Bleda in z grozo v očeh zakriči:

»Molčite! Fašisti prihajajo! Popustita delo in se hočeta umakniti v kovačnico, a tisti trenutek se izza hišnega vogala s polizanim nasmehom prismeji k njima italijanski učitelj Enrico Bastiani.

Nabijata in pojeta... Nabijata in pojeta... Potlej zažvižgata in spet zapojeta.

Vsa preplašena priteče na predverje Tijčkova mati in v strahu zakriči da prevpije razbijanje klavir:

»Dede! Tijček! Kaj delata? Ali sta znorela?«

»Kaj delava? Pojevala se nasmehne ded in prestane z nabijanjem.

»Pojeta, da se razlega po vsej vasi. Pa kakšno pesem. oooo!«

»Kakšno?« se prične muzati stari kovač.

»Partizansko! Ali ne vesta, da imajo stene ušesa?«

Kričita, kakor da se vama mudi poklicati nesrečo nad našo hišo!

Zdajci se oglasi še Tijček. Teško klavirno spusti na zemljo in oprt nanj se zasmeji glasno in veselo:

»Pojeva, ker sva vesela, mama! Vesela sva, ker jih fašisti vsak dan bolj dobivajo po grbi, hahaha!«

»Oh, brezumneža...« zastoka mati.

»Nič se ne boj, mama! Nobenega makaronarja ni blizu!«

Potlej odide v kovačnico, kjer spet požene kovaški meh.

Zdaj se gospodinja s prosečim glasom obrne do starega:

»Vsi vi bodite pametni, oča, ki ste že stari, in ne izzivajte!«

Ne, tega bi ne smela izreči! V hipu se stari kovač razjezi. Sive obrvi mu zaštrle nad bliskajočimi očmi kakor jezu naježene bodice.

»Kdo izziva? Ali morda jaz, ki sem se v tej vasi rodil? Tukaj me je pokojna mati naučila slovensko govoriti in peti. Vsak ptič ima svojo pesem. Ptiča se po petju spoznata.«

Kaj naj bi zdaj vdova Bara še odgovorila staremu kovaču? Ali naj mu pripoveduje, kar stari že sam predobro ve? Naj ga spominja, da je minilo že leto, odkar Dobravčani niso več svobodni? Naj ga opozarja pred karabinjerji in pred italijanskim učiteljem Enricom Bastianijem, ki se skoraj vsak dan ob tem času sprehaja tod mimo v varstvu karabinjerjev in kupuje od žensk jajca ter kokoši, zraven pa opreza in vohuni?

3.

Kaj je iskal Enrico Bastiani v Dobravcah? Kdo ga je sploh klical v Belo krajino?

Okrajni fašistični glavar ga je poklical iz Italije, da bi naučil slovenske solarje italijanskega jezika. Namestil so ga na gradski osnovni šol. Prisel je, vojski fašizma, v izdano domovino in se po svoje boril za zmago fašizma. Ni nosil paske in šlema kakor vojak! Njegovi polizanj lasje, namazan z dišečo pomado so se svetili v soncu bolj ko jekleni

šlem. Ni potreboval daljnogleda, kakor ga potrebuje oficir, na frontli Njegove nemirne, švigajoče oči, privajene na vohunstvo, so vse videlo, pogosto boljše, kakor da bi gledale skozi daljnogled. Ničesar jim ni uslo. Njegova puška je bilo pevo. Z njim je ubijal zanesljiveje kakor s pusko. Pisal je ovadbe. In clovek, zavedni Slovence, čigar ime in priimek je napisalo Bastianijevovo pero na ovadbo, je bil obsojen na zapor, na smrt, na pregnanstvo. Prišli so karabinjerji in ovađenca odvedli v zapore gradske graščine. Zasliševali so ga in zasliševali, ga pretepali in mučili, da bi priznal, da je komunist ali da je v zvezi s partizani. Mnogi so bili do krvi pretepeni, mnogim so fašisti požgali dom in pobili svojce, mnogi so morali v pregnanstvo, kjer so gladovali, kjer jih je glad davil počasi, a zanesljivo; a redki so bili tisti, ki bi vedeli, kaj je komunizem. Bili so zavedni Slovence, ki so ljubili svojo domovino, svojo pesem in materin jezik. To pa je bil greh, ki so ga fašisti kaznovali z zaporom, zasliševanjem, pretepanjem in mučenjem. Kdorkoli je bil na Bastianijevovo ovadbo odpeljan z doma, je bil lahko zadovoljen, če ga niso kar na mestu ubili. Po mučenju se je nekega dne znašel na Rabu, na otoku smrti, kjer je od glada umrl.

Alli je Bastiani danes sam prišel v Dobravce? Previdni, nezaupljivi Bastiani, ki se je potihem bal partizanov prav tako kakor vsak fašist in ni napravil koraka iz Gradca brez spremstva karabinjerjev?

(Dalje prihodnjic)